

Instytut Pracy i Spraw Socjalnych

Wartość i struktura progu Wsparcia Dochodowego Rodzin

Raport z weryfikacji i szacowania
wartości koszykowych w cenach z 2022 r.

Opracował Zespół IPiSS w składzie:

Opracował zespół w składzie:

Piotr Kurowski (redakcja)

Piotr Broda-Wysocki

Agnieszka Sowa-Kofta

Warszawa, kwiecień 2024

Spis treści

Wprowadzenie.....	3
1. Żywność	5
2. Potrzeby mieszkaniowe.....	8
3. Odzież i obuwie.....	12
4. Edukacja	14
5. Ochrona zdrowia i higiena	16
6. Transport i łączność	20
7. Kultura i rekreacja.....	22
8. Niepełnosprawność	23
9. Podsumowanie	28
Literatura	35
Aneks Tabełaryczny.....	37

Wykaz stosowanych skrótów:

BBGD	Badania Budżetów Gospodarstw Domowych
DD	Dziecko Dorastające (6-18 lat)
DM	Dziecko Młodsze (0-5 lat)
DS	Dziecko Starsze (19-24 lata)
DDN	Dziecko Dorastające z Niepełnosprawnościami
DMN	Dziecko Młodsze z Niepełnosprawnościami
GD	Gospodarstwo domowe
GD pr.	Gospodarstwo domowe pracownicze
SR	Gospodarstwo rodzica samotnie wychowującego dzieci
K	Osoba dorosła - Kobieta (25-60 lat)
M	Osoba dorosła - Mężczyzna (25-65 lat)
WDR	Wsparcie Dochodowe Rodzin

W weryfikacji koszyka Wsparcia Dochodowego Rodzin brali udział:

- dr Piotr Kurowski, kierownik badania, autor w zakresie potrzeb żywności, mieszkania, odzieży i obuwia
- dr hab. Piotr Broda-Wysocki, prof. UKSW, autor w dziedzinie potrzeb związanych z transportem i łącznością, konsultant w zakresie odzieży i obuwia
- dr hab. Agnieszka Sowa-Kofta, prof. IPiSS, autorka w zakresie ochrony zdrowia, i higieny osobistej, niepełnosprawności, edukacji oraz kultury i rekreacji

Redakcja: dr Piotr Kurowski.

Wprowadzenie

W niniejszym opracowaniu przedstawiono szacunki wysokości i struktury Wsparcia Dochodowego Rodzin (WDR). Wartość wyznaczanego metodą ekspercko-koszykową wskaźnika badana jest cyklicznie od roku 2002 (IPiSS 2002). Okresowe eksperckie badanie składu koszyka konsumpcji oraz oszacowanie wartości WDR umożliwia wyznaczenie poziomu dochodów w rodzinach, które mogłyby nabywać uprawnienia do świadczeń rodzinnych. Od jesieni 2003 roku weryfikacja wartości Wsparcia Dochodowego Rodzin następuje co 3 lata na podstawie regulacji prawnych.¹ Aktualne opracowanie nawiązuje do podstawowych założeń metodologicznych i eksperckich przedstawianych w raportach publikowanych w latach ubiegłych. Ze względu na wymóg aktualizacji danych oraz przegląd założeń eksperckich, obecne opracowanie w sposób najszerszy odnosi się do badań z roku 2021 (por. IPiSS 2021).

W analizach progów WDR w tej edycji uwzględniono następujące typy gospodarstw domowych:

1. Rodzic samotnie wychowujący dziecko:
 - Rodzic (M / K) z dzieckiem młodszym (DM),
 - Rodzic (M / K) z dzieckiem dorastającym (DD),
 - Rodzic (M / K) z dzieckiem dorastającym z niepełnosprawnością (DDN).
2. Rodzice (M + K) z jednym dzieckiem młodszym (DM).
3. Rodzice (M + K) z jednym dzieckiem dorastającym (DD).
4. Rodzice (M + K) z dwójką dzieci w siedmiu wariantach:
 - z dwojgiem dzieci młodszych (2 DM),
 - z dwojgiem dzieci dorastających (2 DD),
 - z dzieckiem młodszym oraz dzieckiem dorastającym z niepełnosprawnością (DM + DDN).
5. Rodzice (M + K) z trójką dzieci: młodszym, dorastającym i starszym (DM+DD+DS),
6. Rodzice (M + K) z czwórką dzieci: z jednym dzieckiem młodszym (DM), dwojgiem dzieci dorastających (2 DD) oraz jednym dzieckiem starszym (DS).

Punktem odniesienia dla wyników weryfikacji są rzeczywiste wydatki gospodarstw domowych z II kwintyla na podstawie badań GUS dla 2022 r. (por. GUS 2023a). Nie jest to jednak kryterium jedyne. W pewnych obszarach kategoria WDR ma charakter postulatyczny, zwłaszcza, gdy chodzi o odpowiednie i zdrowe wyżywienie, przyzwoite warunki mieszkaniowe czy szanse edukacyjne dzieci.

¹ Por. art. 18 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2006 roku, nr 139, poz. 992, z późn. zm.) oraz Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 25 kwietnia 2005 r. w sprawie sposobu ustalania progu wsparcia dochodowego rodzin (Dz. U. nr 80, poz. 700).

W obecnym badaniu, po pierwsze, zaktualizowano ceny do 2022 roku dla produktów ujętych w modelu WDR (ujęcie średnioroczne). Po drugie, uaktualniono koszyki pod względem asortymentu, usuwając z nich te kategorie, które nie są już dostępne na rynku. W tych przypadkach w koszykach pojawiły się ich zamienniki bądź odpowiednie nowe produkty. Uwzględniono także zmiany, jakie zaszły w otoczeniu systemowym gospodarstw niezamożnych (rozwój technologii cyfrowej w komunikacji i łączności, który nastąpił po pandemii Covid-19, otoczenie systemowe w ochronie zdrowia i edukacji itd.).

Poprzednia weryfikacja przeprowadzana była w warunkach pandemii COVID-19, która determinowała szereg możliwości i zachowań gospodarstw domowych (np. częstszego korzystania z internetu w trakcie edukacji zdalnej czy dostosowania się do wymogów sanitarnych). Dlatego w bieżącym badaniu przeprowadzono aktualizacyjny przegląd i korektę uwzględnianego w koszykach asortymentu towarów, usług i założeń dotyczących zachowań gospodarstw domowych.

W większości przedstawionych analiz w tej pracy szacunki Wsparcia Dochodowego Rodzin oparto na danych cenowych pochodzących z 2022 r. Jest to ostatni okres roczny, dla którego znane są dane porównawcze o wydatkach gospodarstw domowych z II kwintyla rozkładu dochodów. Tym niemniej szacunki te nie uwzględniają zmian cen z 2023 roku, w którym średnioroczny wzrost cen towarów i usług był wysoki - wyniósł on 11,4% (por. GUS 2024). Aby wyjść naprzeciw możliwym postulatom artykułowanym przez partnerów społecznych, w Podsumowaniu oraz w Aneksie oprócz omówienia łącznych wartości Wsparcia Dochodowego Rodzin w cenach za 2022 rok, zamieszczono także dodatkowe szacunki wydatków modelowych w cenach z 2023 roku.

1. Żywność

Potrzeby żywnościowe są podstawową kategorią w modelu Wsparcia Dochodowego Rodzin (por. IPiSS 2002, s. 7-11). Asortyment i skład artykułów żywnościowych w modelu WDR oparto na polskich normach żywienia oraz tabelach składu i wartości odżywczych produktów spożywczych. Zachowano te same parametry, jakimi kierowano się przy poprzedniej weryfikacji (por. IPiSS 2021). Zakładano wówczas umiarkowaną aktywność fizyczną dla grup dzieci i młodzieży do 18 lat oraz małą aktywność fizyczną dla osób dorosłych. Dla wszystkich grup wiekowych uwzględniono średnią masę ciała.

Utrzymano założenie, że gospodarstwo domowe dysponuje informacjami o zdrowym żywności na poziomie bezpiecznym dla rozwoju biologicznego jego członków. Przyjęto także, że gospodarstwo domowe potrafi zestawiać racje pokarmowe w taki sposób, aby minimalizować ich koszt.² Założono również, że niezamożne gospodarstwa domowe w istotnym zakresie przetwarzają surowce żywnościowe, które nabywają po niższych cenach, nie korzystają z półproduktów i gotowych porcji żywnościowych.

W analizowanym okresie (lata 2020-2023) oferta źródeł zakupów żywności w Polsce była dobrze rozwinięta. W wyjątkowym czasie pandemii, znacznie poszerzyła się o możliwości dokonywania zakupów online. Jednak większość gospodarstw domowych nadal nabywa żywność wybierając się do sklepów stacjonarnych. Co do źródeł zakupów żywności – dominują sklepy dyskontowe. Badanie z końca 2023 r. wskazuje, że aż 80% respondentów wybiera sklepy dyskontowe jako miejsce zakupów żywności przynajmniej raz w tygodniu (Inquiry 2023).³ Ważnymi źródłami zakupów są także hipermarkety (63%) i supermarkety (62%), sklepy wyspecjalizowane np. mięsne czy warzywne (54%). Według tego badania (ibidem, s. 15) lokalne sklepy osiedlowe niezrzeszone w sieci są wybierane częściej (40%) niż sieciowe sklepy na osiedlach np. Żabka czy Groszek (37%).

W okresie od ostatniego badania koszyków WDR (lata 2020-2023) wzrósł udział osób dokonujących zakupów przez internet. Liczba kupujących w ten sposób towary i usługi do użytku prywatnego wzrosła z 53,9% w 2019 r. do 64,3% w 2023 r. W czasie pandemii Covid-19 oferta zakupów żywności w formie online nieco zyskała na popularności, jednak z tej formy korzystała nadal skromna część populacji. Udział osób kupujących przez internet żywność i napoje w ciągu trzech miesięcy poprzedzających badanie wzrósł z 5,5% w 2019 r. do zaledwie

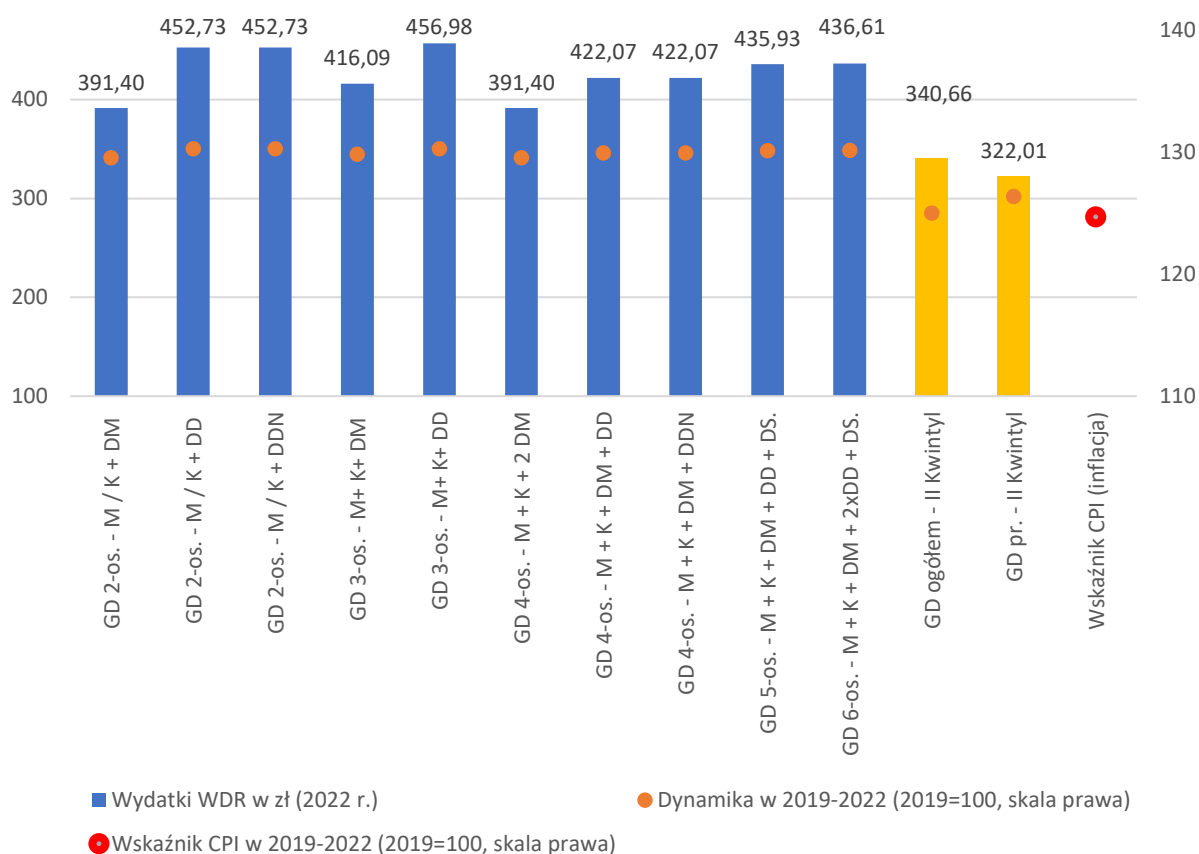
² Źródłem w tym zakresie są materiały w prasie, na portalach internetowych czy w programach telewizyjnych oraz radiowych.

³ Dla porównania, jeszcze w 2016 r. dyskonta jako źródło zakupów żywności wskazywało 63% ankietowanych (Maciejewski 2016).

5,8% w 2023 r.⁴ Ta forma zakupów dotyczy bardziej gospodarstw domowych, których ocena sytuacji materialnej jest lepsza.⁵

W latach 2019 - 2022 wskaźnik inflacji dla wszystkich towarów i usług konsumpcyjnych wyniósł 24,3%, a w grupie artykułów żywnościowych - 24,7%. W tym okresie dynamika wydatków na żywność w modelu WDR była wyższa od wskaźnika inflacji – wzrost ten był wyższy od 4,7 p.p. do 5,5 p.p. Wydatki na żywność w cenach za 2022 r. wzrosły od 29,4% (gospodarstwo rodziców z dwojgiem małych dzieci) do 30,1% (gospodarstwo rodziców z dzieckiem dorastającym oraz gospodarstwo samotnego rodzica z dzieckiem dorastającym). Dla porównania, rzeczywiste wydatki na żywność w gospodarstwach domowych z II kwintyla wzrosły o 25%, w tym w gospodarstwach pracowniczych o 26,4%.

Wykres 1. Wydatki na żywność w modelu WDR (w zł, per capita) oraz ich wzrost na tle wydatków gospodarstw z II kwintyla w 2022 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BBGD. GD – Gospodarstwo domowe.

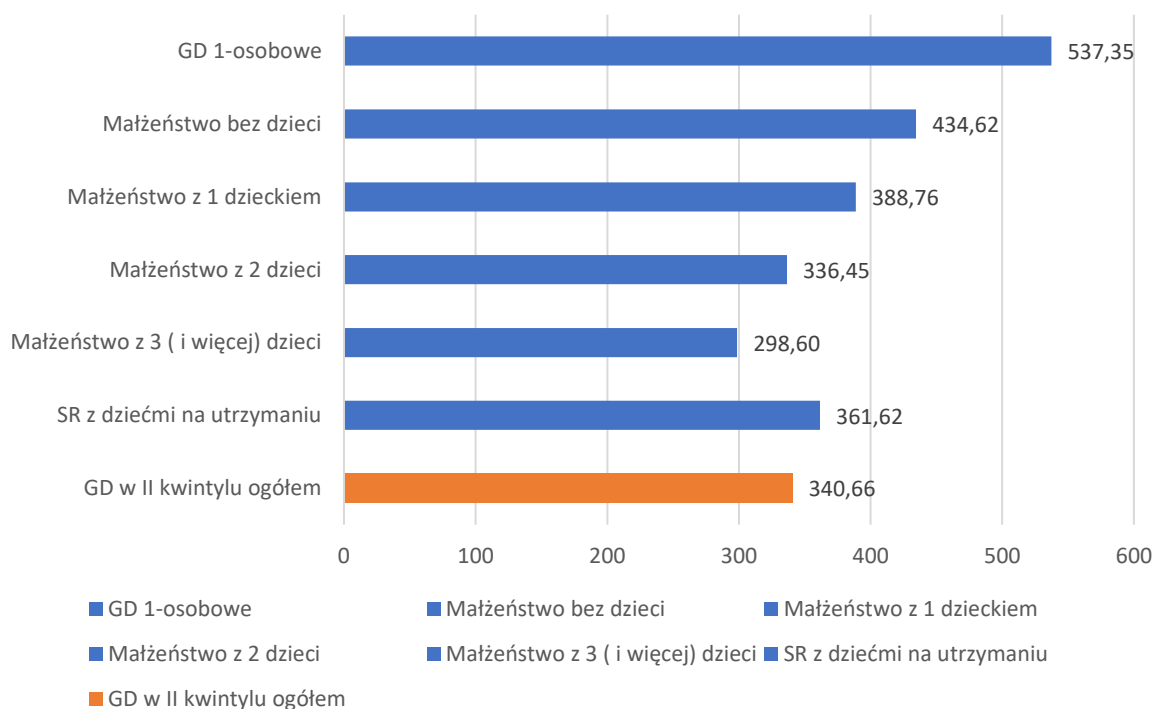
⁴ Por. GUS 2020 b, s. 153 oraz GUS 2023 b, s. 134. Gdy chodzi o zamawianie przez internet posiłków w restauracji czy w formie cateringu, odsetek wzrósł z 6,2% w 2019 r. do oraz 9,2% w 2023 r. (ibidem). Zakupy przez internet (e-commerce) dotyczą innych potrzeb: w 2023 r. 35,5% respondentów kupowało tą drogą odzież i obuwie, 7,4% sprzęt sportowy, 9,8% zabawki dla dzieci (por. GUS 2023 b, s. 131).

⁵ Już w 2020 r. wśród badanych osób kupujących w sieci, większość (54%) oceniała swoją sytuację materialną jako średnią, 40% jako dobrą, a tylko 7% kupujących w Internecie to osoby oceniające własną sytuację materialną jest złą (por. IGE-Gemius Polska 2020, 12).

Dynamikę wydatków żywnościowych w latach 2019-2022 oraz wartość szacunków WDR w cenach z 2022 r. przedstawiono na wykresie 1. Podobnie jak w poprzednich badaniach (por. IPiSS 2021 i 2018), szacunki koszykowe WDR dla żywności są wyższe od rzeczywistych wydatków w gospodarstwach domowych z II kwintyla, będących punktem odniesienia. Szacunki koszykowe w zakresie potrzeb żywieniowych za 2022 r. oscylują między 390,86 zł na osobę (w gospodarstwie samotnego rodzica z dzieckiem młodszym) a 456,37 zł (gospodarstwo rodziców z dzieckiem dorastającym). Wydatki gospodarstw domowych ogółem z II kwintyla w tym czasie były na poziomie 340,66 zł.

Dane o wydatkach żywnościowych w gospodarstwach niezamożnych w przekroju typów rodzin wskazują, że są one dużo wyższe w gospodarstwach 1-osobowych oraz w parach bez dzieci. Szacunki rzeczywistych wydatków w rodzinach z jednym dzieckiem na utrzymaniu z II kwintyla w 2022 r. są bardzo bliskie dolnych wartości oszacowanych dla WDR (wykres 2).

Wykres 2. Wydatki na żywność w gospodarstwach z II kwintyla w przekroju wybranych typów biologicznych w 2022 r. (w zł, per capita)

Źródło: obliczenia własne.

Fakt, że dla większości typów gospodarstw domowych wartości WDR dla żywności są wyższe niż w gospodarstwach domowych z II kwintyla może wynikać z pewnej rozbieżności między notowaniami cen wg GUS a faktycznymi zachowaniami w zakresie nabywania żywności. Gospodarstwa uboższe nadal mogą nabywać tańsze produkty kierując się przede wszystkim kryterium ceny produktu i chęci oszczędności. Szukając odpowiedzi na temat zachowań gospodarstw z ograniczonymi dochodami, warto zwrócić uwagę, że nadal ważnym źródłem zakupów żywności jest „rynek” bądź „targ” czy „bazar”, na których często można

znaleźć tańsze produkty. Choć powszechnie może wydawać się, że to miejsce zakupów może tracić na znaczeniu, to jednak pod koniec 2023 r. wskazywane było ono przez 30% ankietowanych, z czego 22% ankietowanych kupowało tam żywność raz w tygodniu, a kolejne 6% nabywało żywność 2-3 razy w tygodniu (Inquiry 2023, s. 16).⁶ Na rynku, targu czy bazarze kupowały najczęściej osoby w wieku od 45 do 54 lat (37%). Bazary, targi czy rynki są miejscem zakupów żywności dla prawie co czwartej (23%) osoby mieszkającej na wsi oraz dla co trzeciej (33%) mieszkającej w mieście do 100 tys. mieszkańców. W miastach o liczbie mieszkańców między 100 a 500 tys. osób, bazar czy targ to miejsca zakupów dla prawie co czwartego (36%) Polaka. Dla mieszkańców ponad półmilionowych miast targ, bazar czy rynek to źródło zakupów żywności dla 32% obywateli (ibidem, s.18). Z kolei notowania cen GUS opierają się na danych z sieci handlowych oraz lokalnych sklepów.

Raporty organizacji pozarządowych wskazują, że w wyniku wysokiej inflacji „coraz więcej ludzi zastanawia się dwa razy, nim włożą coś do koszyka. Szukamy zamienników nie rzadko kosztem jakości produktu. (...) Cena stała się kluczowym argumentem przy podejmowaniu decyzji w sklepie”. (por. Szlachetna Paczka 2023, s. 6). Według badań z jesieni 2023 r. na pytanie o sposób gospodarowania wydatkami w ciągu ostatniego pół roku, 78% respondentów kupuje mniej lub kupuje tańsze produkty lub usługi.⁷ Na podstawowe produkty żywnościowe (pieczywo, nabiał, mąka, makaron) nie stać 3% Polaków, na inne produkty (mięso, ryby, owoce) nie stać 5% badanych, a 6% respondentów nie może zakupić soków owocowych lub warzywnych. Co dziesiąta osoba deklaruje, że nie stać ją na „wyjście na lody”, a co piątego Polaka (19%) nie stać na „kawę na mieście” (ibidem, s. 7). Z kolei Raport Federacji Polskich Banków Żywności (2023) przypomina o zjawisku niedożywienia oraz o kwestii złego żywienia (braku odpowiedniej diety).

W świetle tych zjawisk, utrzymanie wyższych kwot na żywność w progach Wsparcia Dochodowego Rodzin Warto wydaje się uzasadnione, tym bardziej, że model WDR nie uwzględnia kategorii „inne wydatki” będących swego rodzaju rezerwą na inne potrzeby życiowe.

2. Potrzeby mieszkaniowe

Mieszkanie bez wątplenia należy do podstawowych potrzeb człowieka. Korzystanie z mieszkania daje poczucie bezpieczeństwa, chroni przed zimą (co ma zasadnicze znaczenie w naszej strefie klimatycznej), gwarantuje pewną intymność zamieszkujących w nim osób, jest

⁶ Niektóre starsze badania (Weiss 2017) wskazywały, że przy zakupach zdrowej żywności gospodarstwa domowe wybierają hipermarkety i bazar.

⁷ Por. Szlachetna Paczka 2023, s. 6. Badanie na Ogólnopolskim Panelu Badawczym Ariadna, ogólnopolska próba N=1041 osób (metoda CAWI). Kwoty dobrane wg reprezentacji w populacji Polaków w wieku 18 lat i więcej dla płci, wieku i wielkości miejscowości zamieszkania. Termin realizacji: 20 — 22 października 2023.

podstawą ewentualnych planów prokreacyjnych jak i stabilizacji życiowej. Deprywacja potrzeb mieszkaniowych poważnie godzi w podstawy ludzkiej egzystencji.

Głównymi czynnikami, od których zależy poziom wydatków na utrzymanie mieszkania są jego wielkość oraz standard zasobu mieszkaniowego (wiek i wyposażenie techniczne), forma własności lub tytułu do użytkowania, a także jego lokalizacja. Gospodarstwa domowe, w tym te o niskich dochodach, użytkują mieszkania bardzo różne, stopień zróżnicowania wydatków mieszkaniowych jest więc wysoki.

Wydatki mieszkaniowe w statystyce publicznej gospodarstw domowych przedstawiane są w podziale na:

- 1) użytkowanie mieszkania oraz nośniki energii
- 2) wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego.

Z tego względu w podobnym podziale prezentujemy szacunki wartości Wsparcia Dochodowego Rodzin.

Użytkowanie mieszkania oraz nośniki energii

Dane z badań budżetów gospodarstw domowych (GUS 2023a) ilustrują warunki mieszkaniowe i wyposażenie gospodarstw domowych zależnie od ich stopnia zamożności (kwintyle rozkładu dochodów). Warunki w zakresie dostępu do wodociągu, kanalizacji i ogrzewania ulegają stopniowej poprawie. Mieszkania zajmowane przez gospodarstwa z II kwintyla w znacznej większości wyposażone są w wodociąg (99,9%), ustęp spłukiwany czy w łazienkę (98,5%), mają także dostęp do bieżącej ciepłej wody (ogółem 98,9%, ale do wody z sieci – tylko 22%).

Jednak w ponad połowie mieszkań zajmowanych przez gospodarstwa z II kwintyla brakuje sieciowej instalacji gazowej – jest w nie wyposażonych 48% z nich (por. GUS 2023a, s. 171). W jednym na sześć gospodarstw o niskich dochodach nie ma systemu centralnego ogrzewania (16,6%). Załedwie u 28,5% tych gospodarstw domowych jest system centralnego ogrzewania z sieci (u 55% jest to system lokalny). Piece występują u 16,4% rodzin z II kwintyla, w tym piece na opał u 11,8% z nich (por. *ibidem*).

Gdy chodzi o wielkość zajmowanej powierzchni oraz wyposażenia w podstawowe instalacje techniczne - utrzymano większość założeń przyjętych na początku tych badań (por. IPiSS 2002, IPiSS 2021). Zakłada się, że jest to mieszkanie zarządzane wspólnie z innymi (w tzw. bloku), ulokowane w przestrzeni miejskiej, w budynku mieszkalnym wielorodzinnym wybudowanym przed 1989 r., ale odnowionym (np. poprzez termomodernizację) i pozbawionym istotnych problemów technicznych.

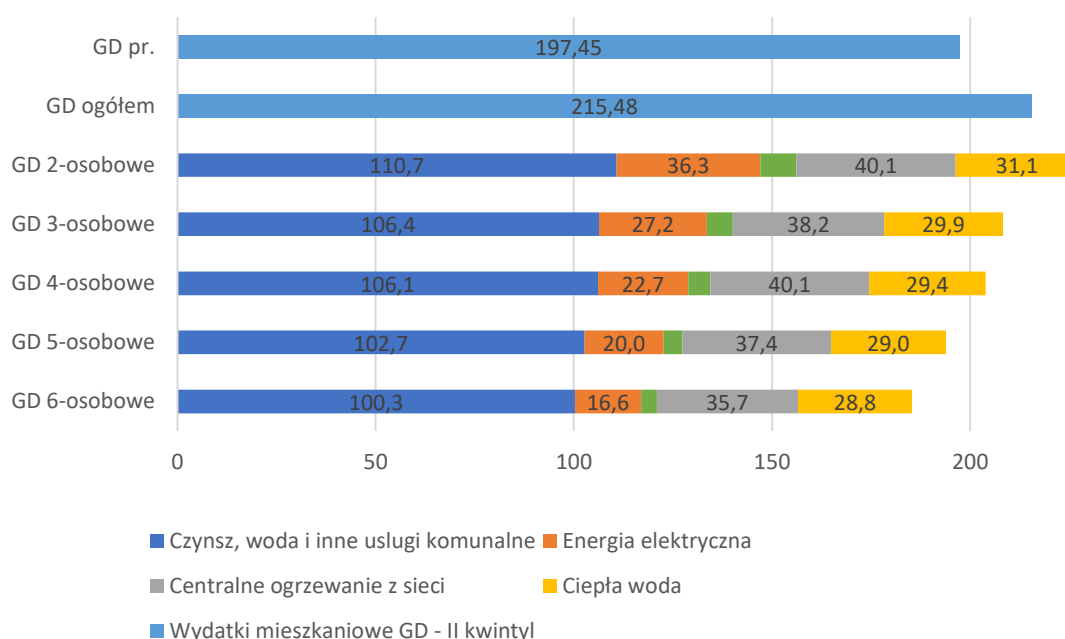
Co do typu zajmowanego lokalu, wprowadzono pewną zmianę metodologiczną, w porównaniu do badań z poprzednich lat. Modelowym typem mieszkania przestał być przyjęty wcześniej lokal spółdzielczy – stało się nim mieszkanie zarządzane przez wspólnotę

mieszkaniową. Spółdzielnie mieszkaniowe jako forma prawna własności stanowią obecnie znikomy udział w ogólnej liczbie mieszkań.⁸ W efekcie GUS przestał notować poziom opłat za eksploatację, naprawy i bieżącą konserwację dla spółdzielni mieszkaniowych. Obecnie wspólnota mieszkaniowa jest bardziej reprezentatywnym typem mieszkania zarządzanego wspólnie.

Przy ustalaniu poziomu kosztów użytkowania mieszkań i usług (np. dostarczenie wody), nośników energii (prądu, gazu, ciepła) oraz wyposażenia mieszkania - korzystano z notowań cen GUS dla 2022 r. W przypadku braku danych z GUS, informacje cenowe określano metodą ekspercką.

Wartość wydatków użytkowania mieszkania w standardzie WDR przedstawia wykres 3. Realne wydatki gospodarstw z II kwintyla (kolor żółty) sięgają od 197,45 zł na osobę w gospodarstwach pracowniczych do 215,48 zł w gospodarstwach ogółem. Wydatki w modelu WDR są wyższe od wartości kwintylowych tylko w przypadku gospodarstwa 2-osobowego, gdy koszt na osobę jest najwyższy. W gospodarstwach 3-osobowych oraz 4-osobowych wartości koszyków WDR są porównywalne z wydatkami rzeczywistymi gospodarstw o niskich dochodach.

Wykres 3. Wydatki na użytkowanie mieszkania i nośniki energii w modelu WDR na tle wydatków w gospodarstwach z II kwintyla w 2022 r. (w zł, per capita)

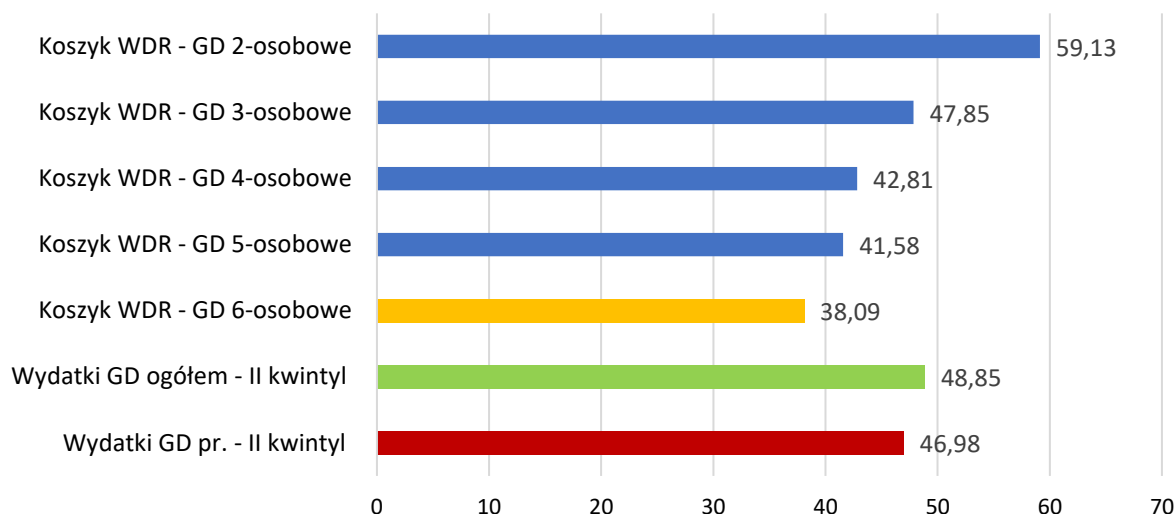
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BBGD. GD – gospodarstwo domowe.

⁸ Jeszcze w 2016 r. udział spółdzielni mieszkaniowych w strukturze mieszkań wynosił 14,5%, po osobach fizycznych (57,4%) oraz budynkach objętych wspólnotami mieszkaniowymi (20,3%) (por. GUS 2018a, s. 16). W 2018 r. spółdzielnie stanowiły ok. 13,9% mieszkań w Polsce. Dane spisowe za 2021 r. wykazują ich wręcz śladowy udział (0,1%), co wynika m. in. z wdrożenia zmian prawnych na korzyść wspólnot mieszkaniowych.

Wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego

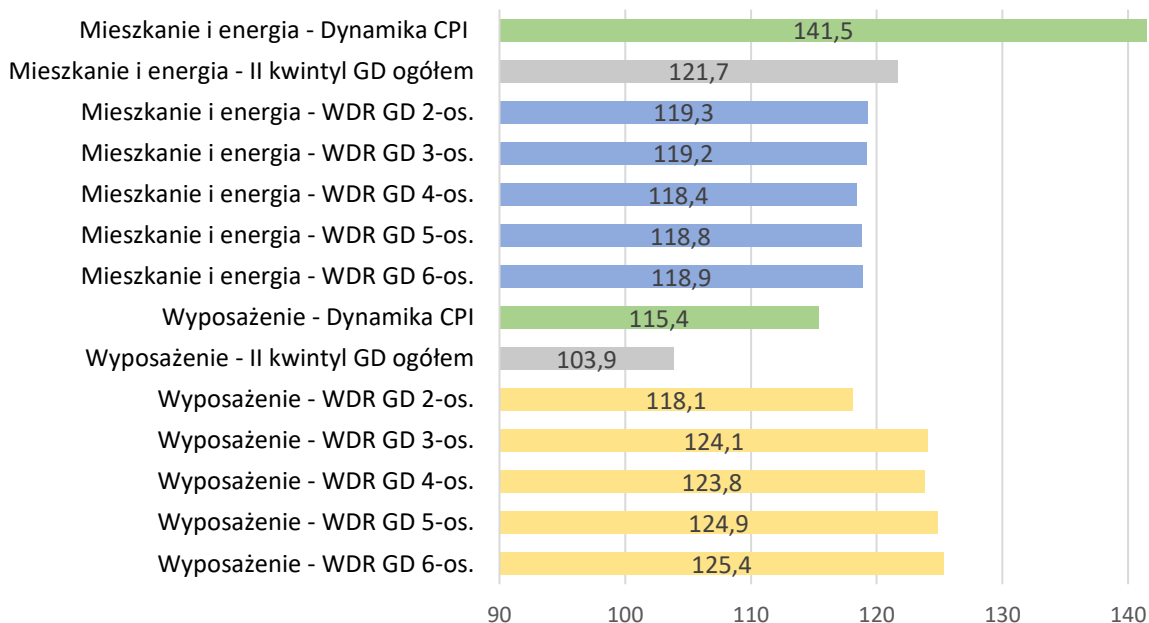
W trakcie przeglądu i weryfikacji koszyków wyposażenia mieszkań dokonano niezbędnych zmian dotyczących wykorzystania artykułów. Polegały one na skróceniu w niektórych przypadkach okresów eksploatacji danych urządzeń (np. kuchenki gazowej czy lodówki) zbliżając je do faktycznych okresów zużycia. Nie dodawano nowych towarów czy usług.

Wykres 4. Koszt wyposażenia mieszkania w standardzie WDR w porównaniu z wydatkami gospodarstw z II kwintyla w 2022 r. (w zł, per capita)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BBGD. Uwagi i oznaczenia: GD – gospodarstwo domowe, GD emer. i ren. – gospodarstwo emerytów i rencistów.

Wykres 5. Dynamika kosztów utrzymania mieszkania i jego wyposażenia w WDR na tle wydatków gospodarstw z II kwintyla w 2022 r. (w zł, per capita)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BBGD.

Poza gospodarstwem dwuosobowym, poziom wydatków na wyposażenie mieszkania dla ogółu gospodarstw z II kwintyla był w 2022 r. wyższy od większości szacunków WDR (por. wykres 4).

W latach 2019 - 2022 dynamika koszyków WDR na utrzymanie mieszkania oraz nośniki energii była wysoka. Wzrost tych kosztów w modelu WDR wyniósł od 18,3% (gospodarstwo 4 osób) do 19,3% w przypadku gospodarstwa dwuosobowego. W badanym okresie rzeczywiste wydatki rodzin niezamożnych na ten cel wzrosły nieco więcej (o 21,7%), a sam wskaźnik inflacji w tej grupie wydatków wyniósł aż 41,5% (por. wykres 5). Z kolei wyposażenie mieszkań w koszykach WDR cechuje wysoka dynamika wzrostu (od 18,1% do 25,4%). Miało to miejsce wprawdzie przy niskim wzroście rzeczywistych wydatków na wyposażenie wśród gospodarstw z II kwintyla (3,9%), jednak przy inflacji w skali 15,4%.

3. Odzież i obuwie

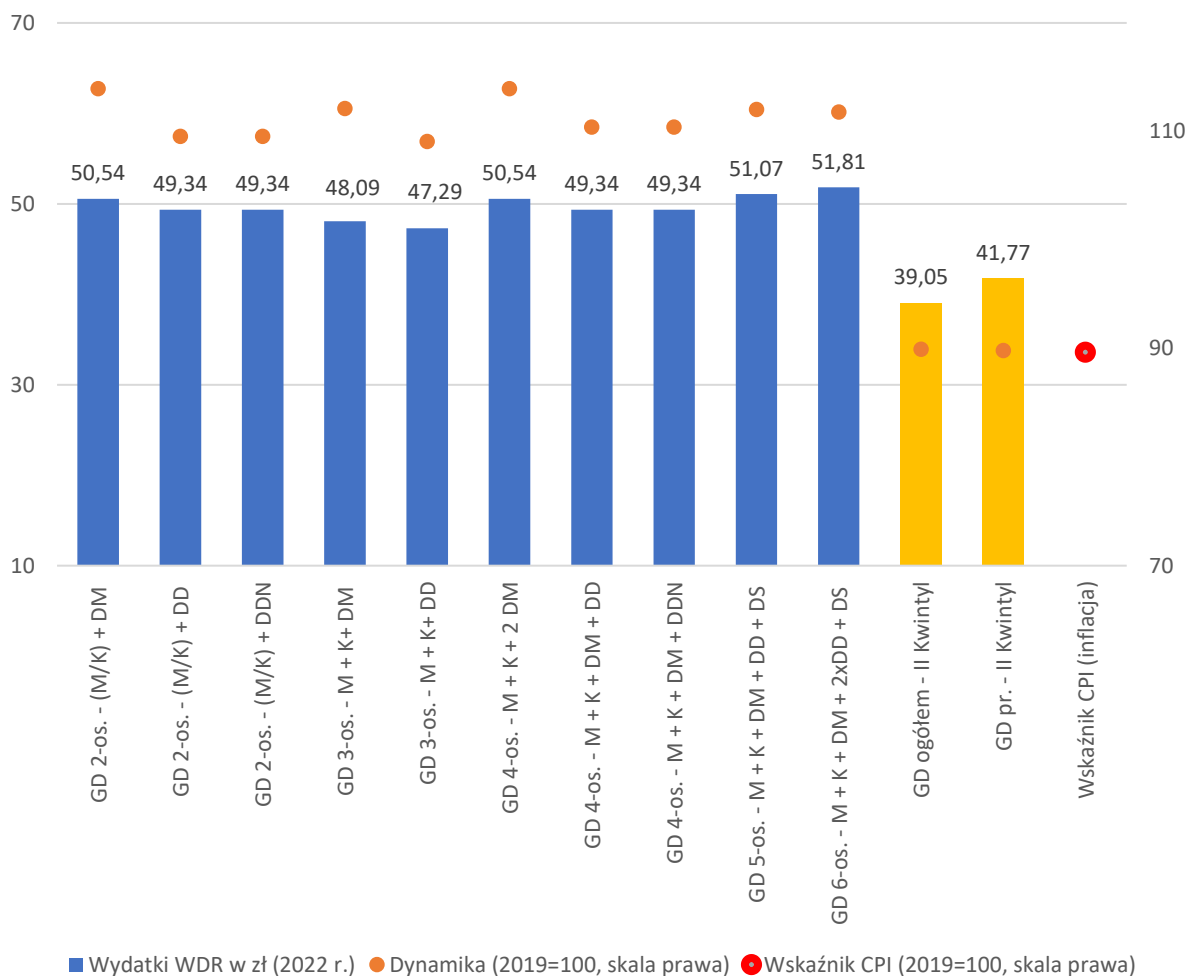
Weryfikując normy w zakresie odzieży i obuwia, dokonano ponownego przeglądu założeń poczynionych w poprzednim badaniu (por. IPiSS 2018), skali stosowanych obniżek cen oraz przyjętych okresów użytkowania. Bazowano ponadto na wynikach z ostatnich badań budżetów gospodarstw domowych (GUS 2023a) oraz na wiedzy eksperckiej. Dane o cenach ubrań w dużej mierze pochodzą z notowań GUS, w pozostałych przypadkach dane konsultowano z ekspertami w dziedzinie rynku odzieżowego. Przy przeglądzie modelu WDR, w części asortymentu skrócono okresy użytkowania, biorąc pod uwagę ogólną tendencję krótszej wytrzymałości ubrań i obuwia w tańszym asortymencie.

Utrzymujemy założenie, że gospodarstwa domowe z dziećmi, które nie osiągają wysokich dochodów, dokonują zakupów odzieży w miejscach oferujących możliwie cenowo dostępny asortyment, korzystając także z posezonowych wyprzedaży. Czynnikiem wpływającym w największym stopniu na decyzję o zakupie danego ubrania czy obuwia dla 72% badanych jest cena, a okazje (promocje lub sezonowe obniżki cen) są dla 59% ankietowanych osób decydującym czynnikiem wpływającym na taki zakup.⁹

Wartości koszykowe w zakresie odzieży i obuwia miały wyższą dynamikę niż wskaźnik CPI i dynamika wydatków rzeczywistych, wzrastając od 9,1% w gospodarstwie rodziców z dzieckiem dorastającym do 13,9% w rodzinie samotnego rodzica z dzieckiem młodszym oraz rodziców z dwojgiem małych dzieci (por. wykres 6). Wyjaśnienie tych trendów tkwi jednak w analizie wartości bezwzględnych przyjętych wydatków odzieżowych

⁹ Por. Karasek, Palmowska 2019, 19-20. Wśród osób dokonujących zakupów odzieży w sklepach internetowych, pierwszym czynnikiem (24%) są atrakcyjniejsze ceny (ibidem, s. 25). Ponadto w latach 2021-2022 wzrósł udział odzieży używanej w garderobie Polaków z 3,8% do 4,4%, a na lata 2023 – 2024 szacowany jest na 5,1% oraz 5,9% (ASCS 2023).

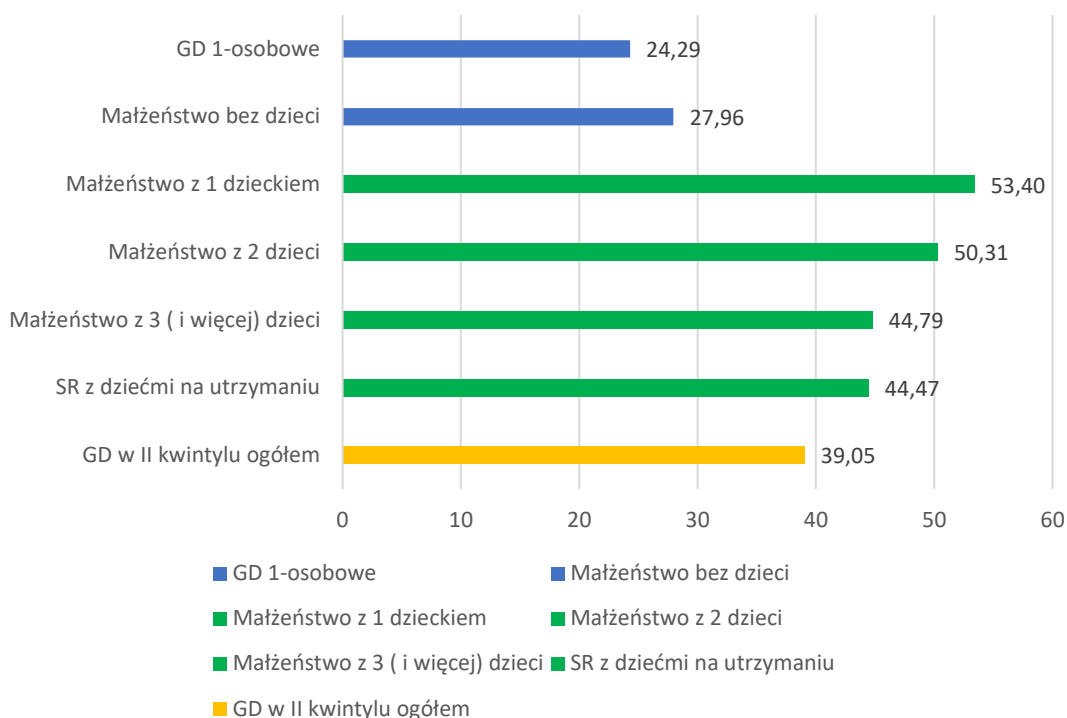
Wykres 6. Wydatki na odzież i obuwie w WDR oraz ich dynamika na tle wydatków gospodarstw z II kwintyla w 2022 r. (w zł, per capita)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BBGD.

Oszacowane dla Wsparcia Dochodowego Rodzin wartości w cenach z 2022 r. oscylują między 47,29 zł dla gospodarstwa z dwójgiem osób dorosłych i dzieckiem dorastającym, a 51,81 zł w rodzinie z czwórką dzieci na utrzymaniu (por. wykres 6). W porównaniu z rzeczywistymi wydatkami w gospodarstwach z II kwintyla wartości te są nieco niższe: ogółem różnica ta sięga od 8,24 zł do 12,76 zł. Bliższa analiza tych wydatków w przekroju rodzin biologicznych ukazuje, że w rodzinach z jednym lub z dwójką dzieci na utrzymaniu wydatki na odzież i obuwie sięgały ponad 50 złotych miesięcznie na osobę, a w pozostałych gospodarstwach z dziećmi – ok. 44 zł na osobę (por. wykres 7).

Wykres 7. Wydatki na odzież i obuwie w gospodarstwach z II kwintyla w przekroju wybranych typów biologicznych w 2022 r. (w zł, per capita)

Źródło: obliczenia własne.

4. Edukacja

Wyliczenia wartości WDR w obszarze edukacji uwzględniają podstawowe kategorie wydatków związane z przygotowaniem wyprawki szkolnej (przyborów szkolnych, tornistra/plecaka), zakupem podręczników oraz opłatami z tytułu edukacji przedszkolnej i szkolnej. Koszyk dóbr edukacyjnych ma charakter normatywny, zakładając równe szanse edukacyjne, bez względu na sytuację społeczno-ekonomiczną rodziny. W konsekwencji przyjmuje się, że wszystkie dzieci mają dostęp zarówno do podstawowych, jak i do uzupełniających materiałów edukacyjnych oraz biorą udział – w pewnym zakresie – w odpłatnych zajęciach dodatkowych, np. językowych. Do wyznaczenia kosztów zajęć dodatkowych wykorzystano dane cenowe z GUS.

W modelu przyjęto relatywnie niskie koszty wynikające z wyposażenia dzieci w wieku szkolnym w podręczniki, uwzględniając ich koszt jedynie w przypadku dzieci uczących się w szkołach ponadpodstawowych. Przyjmuje się założenie, że w szkołach podstawowych podręczniki są kupowane przez szkoły i wypożyczane uczniom. Rodzice ponoszą więc jedynie koszty zakupu zeszytów ćwiczeń oraz podręczników do nauki języka obcego i one są uwzględnione. Utrzymano też założenie, że rodziny ponoszą wszystkie koszty pośrednio

związane z nauką w szkole, nawet te, które nie są obligatoryjne (ubezpieczenie NNW, składka na radę rodziców/komitet rodzicielski, składki klasowe itp.).

Przyjmuje się, że dzieci młodsze korzystają z opieki przedszkolnej, mimo iż obowiązek rocznego wychowania przedszkolnego obejmuje dzieci dopiero od 6-go roku życia. Założenie to wynika z dążenia do wyrównywania szans edukacyjnych i wychowawczych od najmłodszych lat. W przypadku opieki przedszkolnej obserwuje się stały wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego, podobnie jak i liczby dzieci objętych opieką. W roku szkolnym 2022/2023 do placówek opieki przedszkolnej (przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych, zespołów wychowania przedszkolnego oraz punktów przedszkolnych) uczęszczało 1534,2 tys. dzieci (o 61,6 tys. więcej niż w roku poprzednim) (GUS 2023d). W porównaniu do sytuacji z lat 2018-2019 (poprzednia analiza WDR) liczba ta wzrosła o 141,7 tys. (GUS 2023d, NIK 2019).

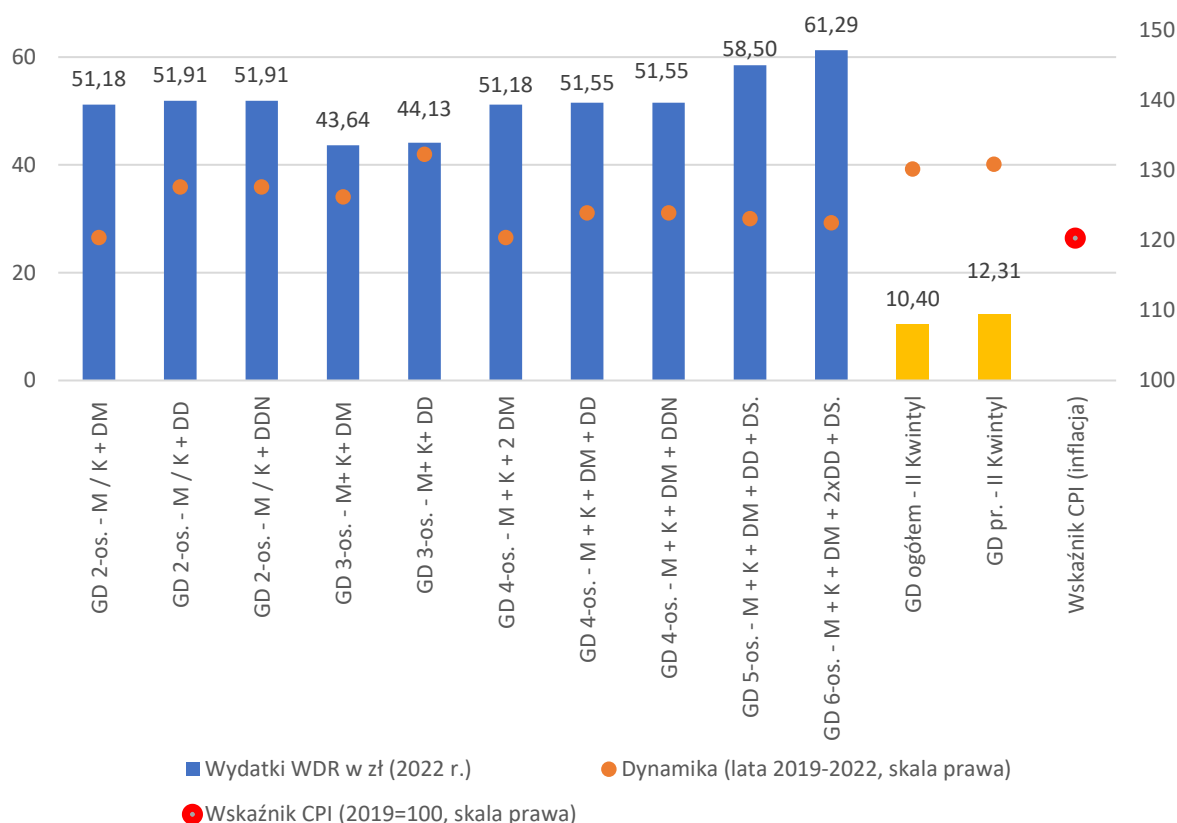
Z drugiej strony, wskaźnik dostępności i korzystania z opieki przedszkolnej pozostaje silnie zróżnicowany pomiędzy terenami wiejskimi i miejskimi oraz w przekroju wieku dzieci. Według danych GUS (2023d), współczynnik skolaryzacji netto dla wychowania przedszkolnego wynosi 114,1% w miastach i 71,2% na terenach wiejskich. Na terenach wiejskich szczególnie widoczny jest niższy niż przeciętnie udział dzieci 3 i 4-letnich w opiece przedszkolnej.

Wartość koszyka WDR w zakresie zaspokojenia potrzeb edukacyjnych waha się od 43,64 zł w gospodarstwie domowym z dwojgiem osób dorosłych i dzieckiem młodszym do 61,29 zł w gospodarstwie wielodzietnym z dzieckiem młodszym, dwojgiem dzieci w wieku od 7 do 18 lat i dzieckiem powyżej 18 roku życia. Wartość wydatków edukacyjnych jest więc ściśle powiązana z liczbą i wiekiem dzieci. Średnią wartość wydatków (ok. 51 zł) obserwujemy w przypadku rodziców/opiekunów samotnie wychowujących dziecko (por. wykres 8).

Mimo wyższego poziomu, dynamika wydatków na edukację w latach 2016-2019 jest niższa aniżeli od wydatków rzeczywistych, wynosząc od 79 do 99%. W tym okresie wydatki realne ogółu gospodarstw wzrosły o 109%, a wskaźnik CPI o 107%.

Podobnie jak w poprzednich latach, przy porównaniu wysokości wydatków na edukację w odniesieniu do wydatków gospodarstw domowych z II kwintyla dochodowego kluczowe jest wskazanie, że w szacowaniu wartości koszyka dla WDR brane są pod uwagę przede wszystkim gospodarstwa z dziećmi, podczas gdy przeciętne wydatki w gospodarstwach II kwintyla liczone są dla wszystkich typów gospodarstw, bez względu na liczbę dzieci jak i gospodarstwa bezdzietne. Porównania wydatków nie są też pełne ze względu na fakt, że GUS w kategorii „edukacja” uwzględnia jedynie opłaty za usługi edukacyjne (np. wnoszone z tytułu edukacji przedszkolnej), natomiast pozostałe koszty (np. materiałów edukacyjnych, podręczników) uwzględnione są w kategorii wydatków na kulturę i rekreację. W koszyku WDR natomiast wliczone są zarówno koszty usług, jak i koszty podręczników i przyborów szkolnych.

Wykres 8. Wydatki na edukację w modelu WDR oraz ich dynamika na tle wydatków gospodarstw z II kwintyla w 2022 r. (w zł, na osobę w rodzinie)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BBGD.

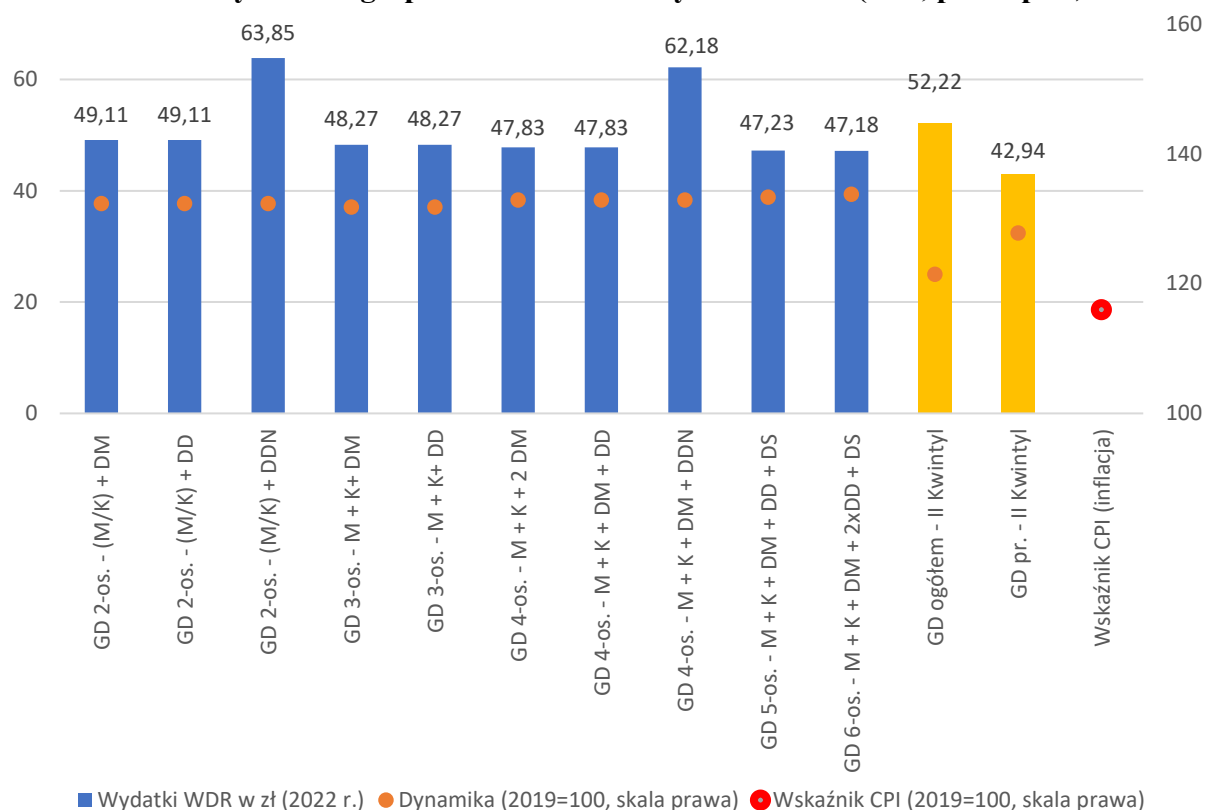
Należy również podkreślić, że wydatki na edukację wg danych Badań Budżetów Gospodarstw Domowych są zróżnicowane w przekroju grup kwintylowych, i o ile są wyrównane w I, II i III grupie kwintylowej, to gwałtownie wzrastają (ponad dwukrotnie) w V grupie kwintylowej. Warto jednak odnotować, że ta tendencja – przy ogólnie niskim poziomie wydatków – ulega spłaszczeniu w ostatnich latach. Jeszcze w 2017 r. różnice były bowiem 4-krotne (GUS 2018b). Zróżnicowanie wydatków w przekroju grup kwintylowych wynika z silnego uwarunkowania inwestycji w wykształcenie dzieci przynależnością do grupy społeczno-ekonomicznej i wysokością dochodów w rodzinie. Jak wskazano powyżej, koszyk WDR z założenia zakłada maksymalizację dostępu do edukacji w gospodarstwach o relatywnie niskich dochodach.

5. Ochrona zdrowia i higiena

W poprzednim badaniu zostały uwzględnione pewne zmiany w zestawie towarów i usług w zakresie ochrony zdrowia w efekcie wpływu pandemii COVID-19 na zachowania zdrowotne i higieniczne. W bieżącej analizie niektóre zmiany zostały utrzymane, z innych natomiast

zrezygnowano z konsekwencji powrotu do przedpandemicznych wzorców zachowań. Utrzymane zostały zmiany w zakresie korzystania z dodatkowych usług medycznych opłacanych prywatnie. Uzasadnieniem utrzymania kosztów prywatnych wizyt lekarskich jest fakt, że sektor prywatny opieki zdrowotnej w ostatnich latach rozwija się bardzo szybko, stanowiąc uzupełnienie sektora publicznego. Wydatki prywatne stanowią ponad 28% całkowitych wydatków na opiekę zdrowotną w Polsce, z czego większość (72%) stanowią wydatki indywidualne ponoszone przez gospodarstwa domowe (GUS 2023e). Znaczną wartość mają również wydatki na środki farmaceutyczne, których konsumpcja w Polsce jest bardzo wysoka (Lasota i in. 2022). W modelu przyjmuje się jednak, że środki te kupowane są w zakresie odpowiadającym podstawowym potrzebom, bez nadmiernej konsumpcji produktów OTC (*over the counter*). Wycofano się natomiast ze zmian związanych z potrzebą podwyższonego standardu sanitarnego, w tym w szczególności dotyczących wykorzystania dodatkowych środków higienicznych i sanitarnych.

Wykres 9. Wydatki na zdrowie w koszykach WDR oraz ich dynamika na tle wydatków gospodarstw z II kwintyla w 2022 r. (w zł, per capita)

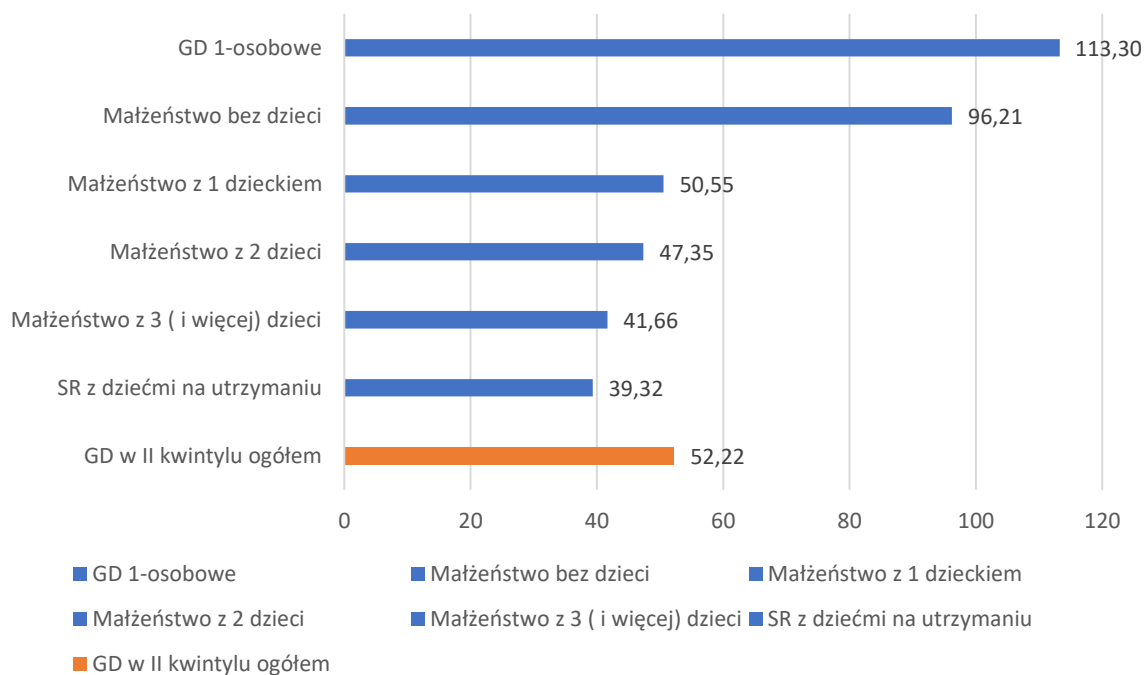
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BBGD.

Ceny dla większości leków i usług przyjęto na podstawie notowań GUS dla 2022 r. Utrzymano również założenie rezerwy finansowej dla artykułów farmaceutycznych i usług medycznych (35% wartości koszyka leków i 15% koszyka usług medycznych) na wypadek wystąpienia nagłych potrzeb zdrowotnych. W składzie koszyka dóbr w zakresie zdrowia dokonano drobnych korekt zamieniając wybrane leki na inne, zawierające podobne substancje

czynne, ale o szerszym zastosowaniu. Zmiany te miały ograniczony wpływ na wartość koszyka dóbr w kategorii zdrowie.

Wartość koszyka WDR na osobę w gospodarstwie w obszarze zdrowia jest dla większości typów gospodarstw domowych niższa aniżeli realne wydatki gospodarstw domowych z II kwintyla (52,2 zł), chociaż powyżej wydatków w gospodarstwach pracowniczych (42,92 zł). Można przyjąć, że różnica pomiędzy tymi dwoma kategoriami wynika z uwzględniania potrzeb medycznych gospodarstw osób starszych. Z wyników badań budżetów gospodarstw domowych wynika, że w każdym z kwintyli, dużo wyższe wydatki zdrowotne na osobę występują w gospodarstwach dwuosobowych bez dzieci i oraz w samotnych gospodarstwach domowych. Częściej są to bowiem gospodarstwa osób starszych, których potrzeby zdrowotne w związku z pogarszającym się z wiekiem stanem zdrowia są znaczne (por. wykres 10).

Wykres 10. Średnie wydatki na osobę w gospodarstwach domowych z II kwintyla na zdrowie w przekroju wybranych typów rodzin w 2022 r. (miesięcznie, w zł)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BBGD (GUS).

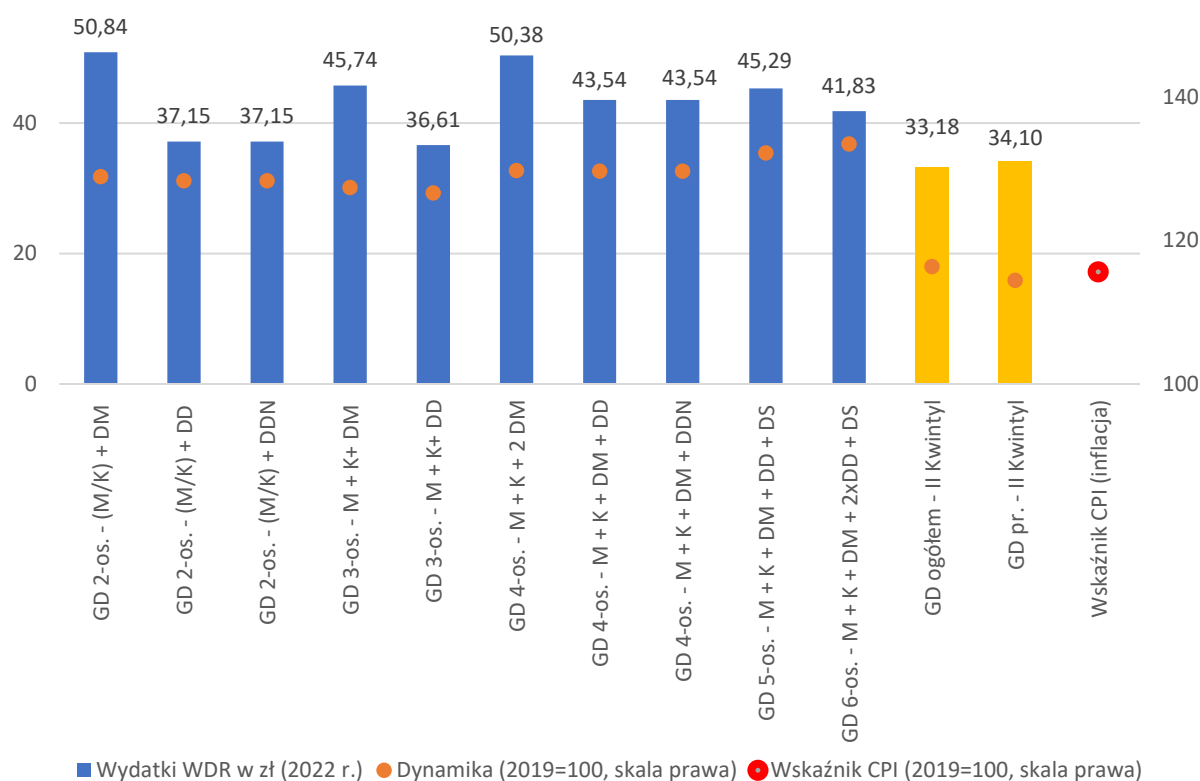
W modelu WDR najniższe wydatki na osobę odnotowano w gospodarstwie wielodzietnym z dwojgiem rodziców, dzieckiem młodszym, dwojgiem dzieci dorastających oraz dzieckiem starszym (47,18 zł) a najwyższe w gospodarstwach domowych z dzieckiem z niepełnosprawnością (62,18 zł i 63,85 zł). Szczegółowo, kwestiom potrzeb zdrowotnych w gospodarstwach domowych dziećmi z niepełnosprawnościami poświęcony jest rozdział 8.

W porównaniu z poprzednim okresem analizy, wartość koszyka WDR w obszarze zdrowia wzrosła o 31,8% w gospodarstwach domowych z dwojgiem osób dorosłych i jednym

dzieckiem. Najwyższa dynamika wzrostu cechuje gospodarstwa wielodzietne, przy czym jak wskazano powyżej wartość koszyka w tych gospodarstwach jest najniższa. Dynamika wzrostu jest nieco wyższa aniżeli dynamika wzrostu wydatków realnych w latach 2019-2022 w gospodarstwach pracowniczych (27,8%).

W przypadku higieny osobistej dokonano niewielkich korekt w koszyku uwzględnionych dóbr. Zrezygnowano z części zmian wprowadzonych w związku z pandemią COVID-19 (np. podwyższonego korzystania płynu antyseptycznego, kosztu maseczki osłaniającej twarz). Wprowadzono natomiast do koszyka dóbr krem do twarzy oraz produkty ochrony przed chorobami przenoszonymi drogą płciową dla osób dorosłych. Pozostałe artykuły w koszyku zostały utrzymane bez zmian. Aktualne ceny poszczególnych towarów zostały wprowadzone zgodnie z danymi GUS za 2022 r., a w nielicznych przypadkach były szacowane metodą ekspercką na podstawie informacji ze sklepów internetowych.

Wykres 11. Wydatki na higienę osobistą w koszykach WDR oraz ich dynamika na tle wydatków gospodarstw z II kwintyla w 2022 r. (w zł, per capita)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BBGD.

Wartość koszyka waha się od poziomu 36,61 zł dla gospodarstwa dwojga osób dorosłych z dzieckiem dorastającym do 50,38 zł dla gospodarstwa dwojga rodziców z dwojgiem dzieci młodszych oraz 50,84 zł dla gospodarstwa samotnego rodzica z dzieckiem młodszym. Wyższe wydatki dla gospodarstw domowych z małymi dziećmi w obszarze higieny związane są kosztem produktów niezbędnych do higieny osobistej w okresie do drugiego roku życia, w tym przede wszystkim z kosztem pieluszek jednorazowych.

Dynamika wzrostu wydatków w koszyku jest wyższa aniżeli dynamika wzrostu wydatków rzeczywistych w II kwintylu (16,4% dla ogółu populacji) i CPI (15,6%), jednakże wynika ona w znacznej części z modyfikacji poziomu korzystania z wybranych dóbr higienicznych.

6. Transport i łączność

Źródłem danych o cenach usług transportu i łączności były, jak w latach poprzednich, szczegółowe notowania poziomów cen udostępnione przez Główny Urząd Statystyczny. W przypadkach braku dostępności takich informacji, korzystano z danych zebranych we własnym zakresie. Dotyczyło to zwłaszcza sfery dostępu do Internetu oraz możliwości korzystania z odpowiednich urządzeń multimedialnych (smartfon/laptop).

Założenia metodologiczne w koszyku odnośnie transportu pozostały praktycznie niezmienione. Przyjęte dotychczas założenia co do rozwoju oferty i polityki obszaru transportu publicznego są aktualne. Okres postpandemiczny nie stworzył okazji do większych korekt. W dalszym ciągu widać zatem utrzymanie lub poszerzanie zasięgu tzw. pierwszej strefy wokół wielkich miast oraz rozwój połączeń strefowych w obszarze ich aglomeracji (co umożliwia przejazd wieloma środkami transportu na zintegrowanym bilecie).

Przy badaniu prognozy Wsparcia Dochodowego Rodzin utrzymano ofertę przejazdu pociągiem dalekobieżnym pospiesznym – przy coraz bardziej zróżnicowanej ofercie przyjęto tu korzystanie z usług przewoźnika IC w zakresie usługi TLK. Utrzymano, iż co najmniej jedna osoba dorosła korzysta z komunikacji miejskiej w sposób regularny. W mocy pozostaje założenie racjonalizowanie kosztów i przyjęto korzystanie z biletów kwartalnych (ponieważ oferty biletów półrocznych i rocznych wciąż nie mają charakteru powszechnego) oraz że druga osoba korzysta z komunikacji bardziej sporadycznie.

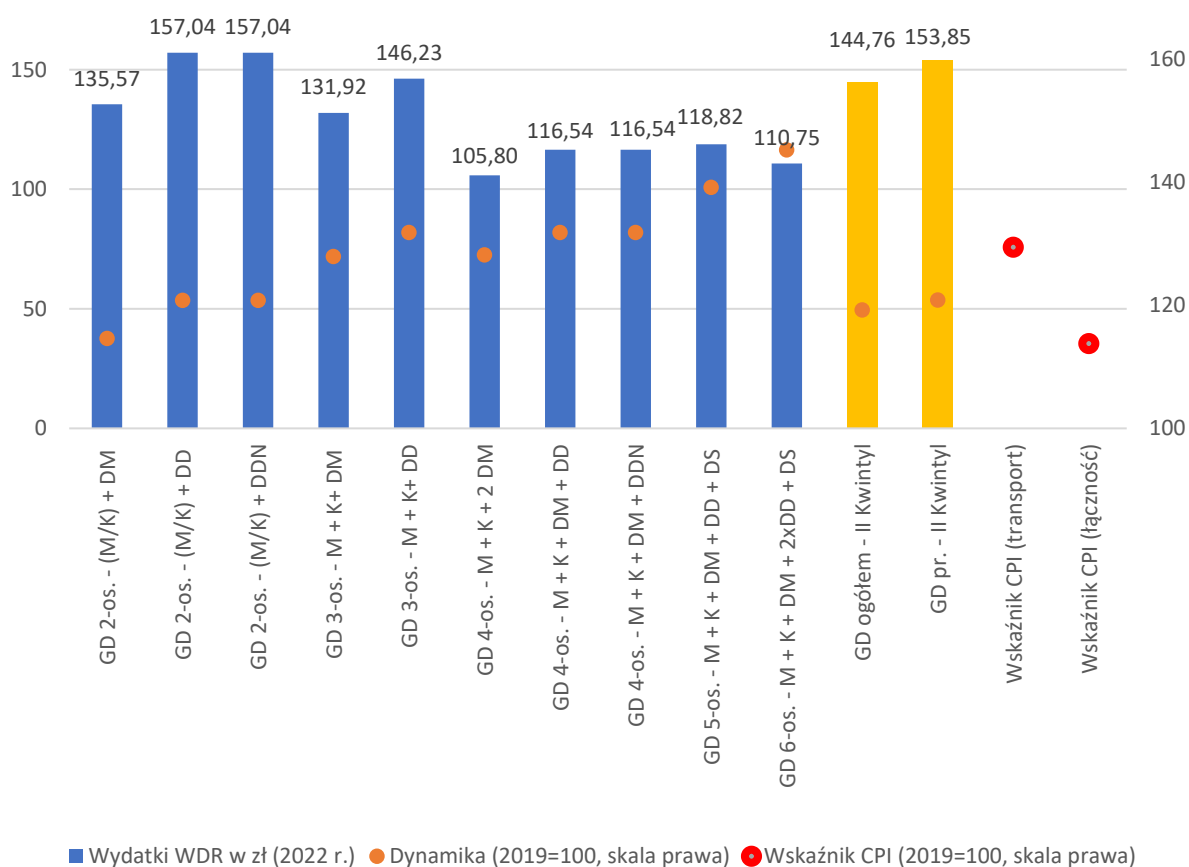
W obecnym koszyku dotyczącym łączności zrezygnowano całkowicie z szacowania kosztów usług, które praktycznie zniknęły z rynku.¹⁰ Wydatki te są reprezentowane poprzez uwzględnienie dla osoby dorosłej telefonu komórkowego wraz z kosztami dostępu do pakietu danych internetowych. W związku z tym przyjęto zakup dostępnego cenowo smartfonu (poza siecią operatorską z 48 miesięcznym okresem korzystania z tego urządzenia) oraz korzystanie z abonamentu zapewniającego tanie połączenia bez limitu i dostęp do Internetu w pełnej szybkości (choć najczęściej limitowany do 100 lub 150 GB) Utrzymano również opłatę związaną z dostępem do Internetu stacjonarnego (i Wi-Fi).

Założono także pewną mobilność i związane z tym wydatki dla dziecka starszego oraz dorastającego. W przypadku dziecka młodszego przyjęto, iż w większości przypadków korzysta ono z komunikacji za darmo. Pozostaje w mocy główne założenie, iż korzystanie

¹⁰ Przy okazji tego badania zrezygnowano z wydatków na kartki pocztowe oraz znaczki pocztowe. Według danych z budżetów gospodarstw domowych w 2022 r. w rodzinach o niskich dochodach na ten cel wydawano śladowe kwoty: do 27 groszy (w gospodarstwach w I kwintylu) oraz do 33 groszy (w II kwintylu).

z komunikacji jest związane przede wszystkim z aktywnością zawodową (dojazd do pracy), sprawami urzędowymi oraz edukacją (dojazd do szkoły, zwłaszcza w przypadku edukacji średniego i wyższego szczebla). Podobnie jak w poprzednich badaniach (IPiSS 2021, 2018), nie uwzględnia się posiadania przez niskodochodowe gospodarstwa domowe używanego samochodu, mimo, że jest to, zwłaszcza na obszarach wiejskich i w małych miastach, prawdopodobnie coraz częściej wykorzystywany środek transportu.

Wykres 12. Wydatki na transport i łączność w koszykach WDR oraz ich dynamika na tle wydatków gospodarstw z II kwintyla w 2022 r. (w zł, per capita)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BBGD.

Wartości tak skorygowanych koszyków są porównywalne do wydatków II kwintyla szczególnie w gospodarstwach 2- oraz 3-osobowych. W bardziej licznych gospodarstwach analizowane wydatki w modelu WDR są niższe. W 2022 r. wydatki na transport i łączność w II kwintylu wśród rodzin z jednym dzieckiem oraz z dwójką dzieci były wysokie (odpowiednio 211,12 oraz 168,21 zł). Wśród rodzin z trójką lub więcej dzieci był to koszt na poziomie 139,77 zł, a dla samotnych rodziców z dziećmi – 130,98 zł na osobę. Wyższe wydatki w rodzinach z jednym czy z dwojgiem dzieci wynikają z większej potrzeby mobilności.

Dynamika koszyków dla transportu i łączności w stosunku do wyników sprzed trzech lat była zróżnicowana. W latach 2019-2022 wskaźnik CPI dla transportu wyniósł 29,5%, dla łączności 13,8%. Najniższa dynamika (14,7%) dotyczyła gospodarstwa samotnego rodzica z małym dzieckiem, a najwyższa (45,3%) rodziny z czwórką dzieci (spośród których tylko jedno dziecko jest w wieku do 5 lat). Dynamika wydatków na transport i łączność w II kwintyli wyniosła 19,3% dla gospodarstw domowych ogółem oraz 20,9% dla gospodarstw pracowniczych (wykres 12).

Podobnie jak w latach ubiegłych, konstrukcja oraz wartość koszyków, zarówno w sferze transportu, jak i łączności, jest modelowo zbliżona raczej do obszarów miejskich i wielkomiejskich (aglomeracyjnych) niż wiejskich. Zakłada się bowiem istnienie odpowiedniej infrastruktury i sieci transportu publicznego (z odpowiednią gęstością i taktem czasowym siatki połączeń) oraz dostępną i na odpowiednim poziomie jakość łączności (np. dostęp do internetu przez telefon komórkowy o odpowiedniej szybkości transferu danych z zachowaniem konkurencyjności możliwych do wyboru ofert itp.).

7. Kultura i rekreacja

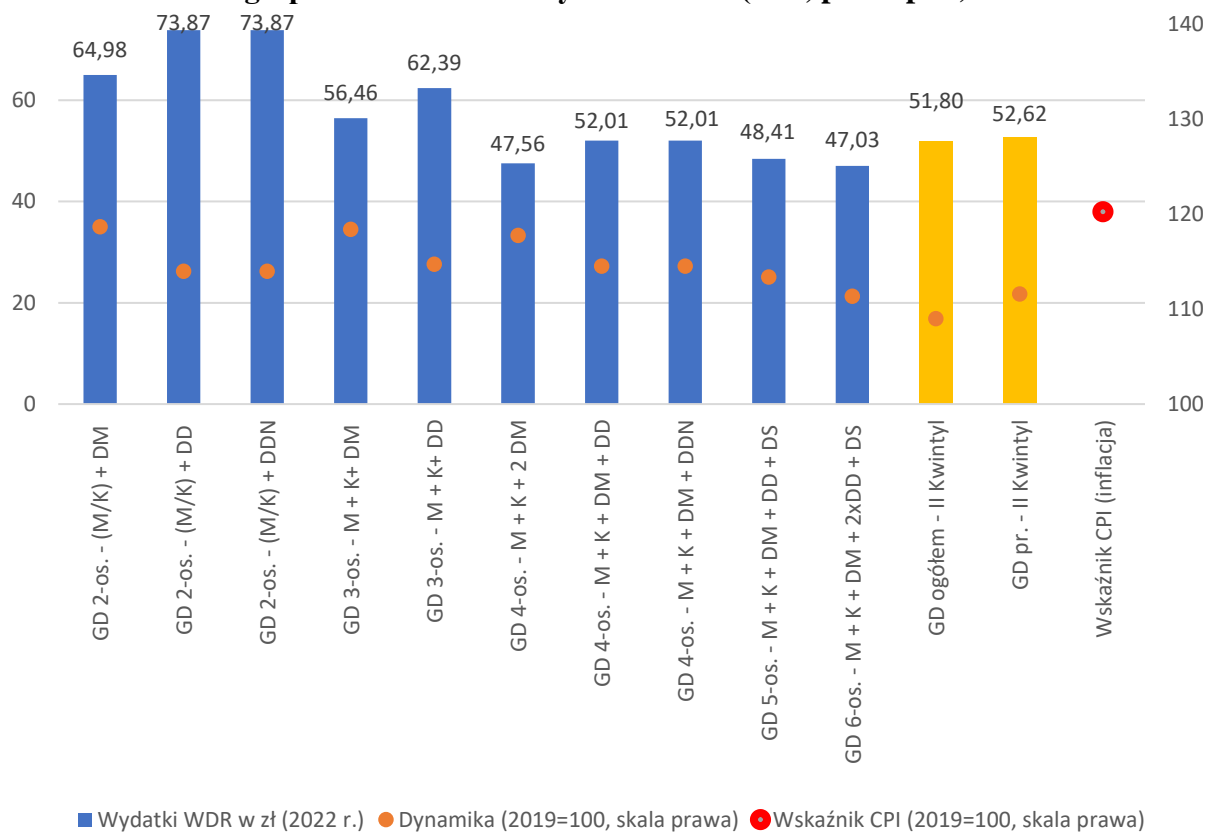
W okresie pandemii COVID-19 gospodarstwa domowe ograniczały wydatki na kulturę. Badania Fundacji Centrum Badania Opinii Społecznej wskazują jednak, że w 2022 r. skala uczestnictwa w życiu kulturalnym wzrosła w porównaniu do lat poprzednich, zbliżając się do poziomu z 2019 r. (CBOS 2023). Zmianie ulegają też pewne trendy, tj. Polacy coraz chętniej korzystają z internetu i serwisów streamingowych, a chodzą do kina rzadziej czy kupują gazety papierowe. Zmiany odpowiadające tego rodzaju aktywnościom wprowadzono już przy poprzedniej weryfikacji koszyka WDR w zakresie kultury i utrzymano w bieżącym okresie analizy.

W modelu przyjmuje się, że gospodarstwa domowe z dziećmi – bez względu na ich wiek – korzystają z oferty kulturalnej obejmującej raz w roku wyjścia do kina, teatru lub muzeum, kupują też książki. W zakresie sportu i rekreacji, oferta towarów i usług wydatnie poszerzyła się, a konkurencja tego typu asortymentu jest duża. Liczne na rynku sklepy sportowe oraz internetowe oferują dobry sprzęt rekreacyjny lub sportowy po stosunkowo przystępnych cenach. Zakłada, że z tych możliwości korzystają uboższe gospodarstwa domowe przy oszczędniejszym gospodarowaniu środkami. Utrzymano również, że rodziny z dziećmi korzystają z wyjazdów wypoczynkowych, w tym wyjazdów na zielone szkoły, obozy i kolonie, korzystając z przysługującym rodzinom ubogim i rodzinom wielodzietnym zniżek (np. dotacji z urzędów gmin i PCPR oraz uprawnień wynikających z Karty Dużej Rodziny). Przyjmuje się też, że osoby z niepełnosprawnościami, w tym dzieci, są pełnoprawnym uczestnikiem życia społecznego i kulturalnego, a umożliwienie im korzystania z oferty kulturalnej i sportowej jest warunkiem skutecznej inkluzji społecznej (Mazurek 2019). Wydatki na aktywności kulturalne w gospodarstwach z dziećmi z niepełnosprawnościami są więc tej samej wysokości co wydatki w analogicznych gospodarstwach z dziećmi w podobnym wieku.

Informacje na temat cen towarów i usług z zakresu kultury i rekreacji pochodzą głównie z notowań cen z 2022 r. prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny. Przeciętna wartość wydatków w obszarze kultury, sportu i rekreacji jest nieco wyższa od przeciętnych rzeczywistych wydatków gospodarstw II kwintyla na podobne cele, przy czym najwyższe wydatki odnotowane są w gospodarstwach domowych samotnego rodzica z dzieckiem dorastającym (73,87 zł). Wyniki te są zgodne z przywołanymi powyżej badaniami CBOS wskazującymi, że to właśnie osoby młode są najczęstszym odbiorcą kultury.

Dynamika wartości koszyka waha się pomiędzy wzrostem wydatków o 11,4% do 18,4% i jest powyżej dynamiki wydatków w II kwintylu (9,0% dla ogółu populacji, 11,6% dla gospodarstw pracowniczych), ale poniżej dynamiki wskaźnika CPI w tym obszarze (20,3%).

Wykres 13. Wartość i dynamika koszyków WDR na kulturę i rekreację na tle wydatków gospodarstw z II kwintyla w 2022 r. (w zł, per capita)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BBGD.

8. Niepełnosprawność

W publikowanych danych i informacjach statystyki publicznej jest stosunkowo niewiele informacji o gospodarstwach domowych z dzieckiem niepełnosprawnym. Poniższe analizy są oparte są danych publikowanych przez GUS dla gospodarstwa domowego z co najmniej jedną osobą z niepełnosprawnościami.

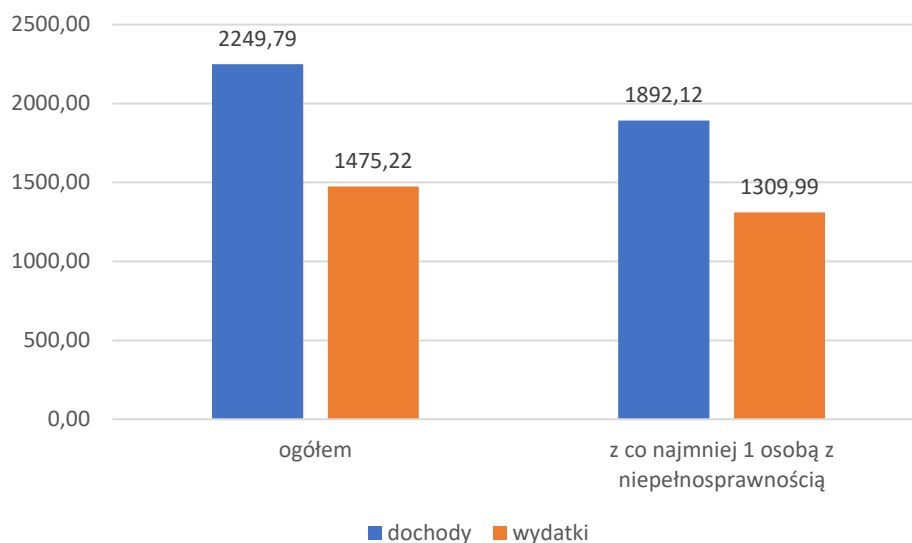
Ocena sytuacji gospodarstw z osobami (w tym dziećmi) niepełnosprawnymi jest o tyle trudna, że nie ma jednej obowiązującej definicji niepełnosprawności. Wynika to z jednej strony rozwiązań przyjętych w badaniach statystycznych, w tym badaniach budżetów gospodarstw domowych, w których stosuje się terminy niepełnosprawności biologicznej i prawnej, z drugiej natomiast z funkcjonowania równolegle orzecznictwa ZUS o niezdolności do pracy, orzecznictwa o niepełnosprawności prowadzonego przez powiatowe zespoły ds. orzekania o niepełnosprawności, orzecznictwa o niezdolności do samodzielnej egzystencji prowadzonego przez ZUS (kategoria wprowadzona w 2019 r.) tudzież orzecznictwa na potrzeby przyznania świadczenia wspierającego (świadczenie wprowadzone w 2024 r.). Powoduje to, że zależnie od źródła danych, szacunek liczby osób z niepełnosprawnościami, w tym dzieci daje odmienne wyniki. W badaniach budżetów gospodarstw domowych zadawane jest pytanie o posiadanie aktualnego orzeczenia o inwalidztwie, stopniu niepełnosprawności, niezdolności do pracy lub - w przypadku dzieci poniżej 16 roku życia - orzeczenia o niepełnosprawności oraz o stopień niepełnosprawności (znaczny, umiarkowany, lekki) lub orzeczenie o niepełnosprawności.

W badaniach budżetów gospodarstw domowych w 2022 r. w blisko co trzecim gospodarstwie domowym deklarowano zamieszkiwanie co najmniej jednej osoby z niepełnosprawnościami.

Dane z badań budżetów gospodarstw domowych przeprowadzonych w 2019 r. wskazywały, że przeciętne dochody rozporządchalne w gospodarstwach z osobami z niepełnosprawnościami są o blisko jedną piątą niższe aniżeli w gospodarstwach bez osób z niepełnosprawnościami. Dane za 2022 r. wskazują, że sytuacja dochodowa gospodarstw, w których zamieszkują osoby z niepełnosprawnościami nieznacznie poprawiła się, chociaż różnica w poziomie dochodów jest wciąż znaczna sięgając 15,9% w porównaniu do gospodarstw domowych ogółem (GUS 2023a).

Na sytuację dochodową rodzin z osobami z niepełnosprawnościami, w tym z dziećmi, wpływają możliwość otrzymania świadczeń z uwagi na potrzeby opiekuńcze oraz trudności pogodzenia pracy zarobkowej z opieką nad osobą z niepełnosprawnościami. Rodziny z dzieckiem/dziećmi z niepełnosprawnościami mogą korzystać z wprowadzanego w 2013 r. świadczenia pielęgnacyjnego przeznaczonego dla opiekunów (rodziców) dzieci posiadających orzeczenie o niepełnosprawności, którzy w związku z obowiązkami opiekuńczymi musieli zrezygnować lub nie są w stanie podjąć zatrudnienia. Wysokość tego świadczenia jest rokrocznie podnoszona, a kwota świadczenia jest zbliżona do wysokości płacy minimalnej netto. Od 1 stycznia 2024 r. świadczenie pielęgnacyjne otrzymywane przez opiekuna faktycznego (rodzina, opiekuna, rodzica zastępczego) będzie mogło być łączone z wykonywaniem pracy zawodowej. W dłuższym okresie zmiana ta może pozytywnie wpłynąć na sytuację dochodową rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami, choć nie wiadomo jak wielu rodziców zdecyduje się na skorzystanie z tej opcji. W przypadku rodzin z dziećmi, w tym z dzieckiem niepełnosprawnym, dodatkowym źródłem dochodów jest również świadczenie wychowawcze wynoszące od 2024 r. 800 zł. Te regulacje wpłyną na sytuację dochodową rodziców w kolejnych latach, poniższe statystyki natomiast odnoszą się do sytuacji z 2022 r.

Wykres 14. Poziom przeciętnych miesięcznych dochodów rozporządzalnych i wydatków na osobę w gospodarstwach domowych ogółem oraz z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnościami, 2022 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BBGD (GUS 2023a)

Podobnie jak w przypadku dochodów, również wydatki w rodzinach z osobami, w tym dziećmi z niepełnosprawnościami są niższe aniżeli w rodzinach bez osób niepełnosprawnych, chociaż różnica nie jest aż tak znaczna. Przeciętne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych ogółem wynosiły 1475,22 zł, podczas gdy w gospodarstwach domowych z co najmniej jedną osobą z niepełnosprawnościami były o 11,2% niższe.

Struktura wydatków w gospodarstwa z osobami niepełnosprawnymi różni się od struktury wydatków w gospodarstwach bez osób niepełnosprawnych. Podobnie jak przy poprzednich analizach, wydatki w kategorii „zdrowie” są wyższe w gospodarstwach z osobami niepełnosprawnymi a niższe niż przeciętnie w pozostałych kategoriach. Różnica w poziomie wydatków na usługi zdrowotne pomiędzy gospodarstwami z osobami z niepełnosprawnościami gospodarstwami bez osób z niepełnosprawnościami sięga 17,5% i jest nieco wyższa aniżeli w poprzednim badaniu (WDR 2021). Przy jednoczesnym niższym poziomie wydatków ogółem i niższych wydatkach w innych kategoriach może to wskazywać na fakt ograniczania realizacji potrzeb innych niż zdrowotne na rzecz możliwości zwiększonego wydatkowania na ochronę zdrowia i rehabilitację osoby z niepełnosprawnościami. Należy też zwrócić uwagę na to, że gospodarstwa domowe z osobami z niepełnosprawnościami są zazwyczaj słabiej wyposażone: częściej nie mają do dyspozycji samochodu, rzadziej posiadają urządzenia z dostępem do internetu czy sprzęty agd (np. zmywarkę do naczyń), co wskazuje na deprawację potrzeb w tym zakresie. Mimo niższych dochodów jednak stan wyposażenia tych gospodarstw stopniowo w ostatnich latach poprawia się (GUS 2023a).

Tabela 1. Przeciętne wydatki na osobę w gospodarstwach domowych bez osób niepełnosprawnych, z osobą niepełnosprawną i z niepełnosprawnym dzieckiem do 24 roku życia, główne grupy wydatków rzeczowych w 2019 r.

	Ogółem	GD bez osób z niepełnosprawnością	GD z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością
Wydatki razem	1475,22	1506,03	1309,98
Żywność	394,34	396,66	381,86
Odzież i obuwie	62,04	65,18	45,22
Użytkowanie (opłaty, kanalizacja, energia)	280,62	284,78	258,28
Wyposażenie mieszkania	76,17	77,50	69,04
Zdrowie	81,42	78,79	95,52
Transport	144,00	147,95	122,81
Łączność	64,52	65,44	59,58
Rekreacja i kultura	89,62	94,91	61,23
Edukacja	17,56	19,44	7,46
Restauracje i hotele	68,50	73,55	41,44
Pozostałe wydatki na towary i usługi	86,79	89,16	74,10

Źródło: Dane GUS (2023a)

Uwaga: wydatki w poszczególnych kategoriach towarów i usług różnią się od wydatków prezentowanych w szacunkach WDR ze względu na zawartość koszyka usług. GD – gospodarstwa domowe.

W związku z tym, że w gospodarstwach z osobami z niepełnosprawnościami obserwujemy zwiększone wydatki na zdrowie (o 21%) i niższe dochody rozporządzalne ogółem (o 11%) aniżeli w pozostałych gospodarstwach domowych, proponuje się utrzymanie podwyższonej o 30% kwoty przeznaczonej dla tych gospodarstw na wydatki związane z ochroną zdrowia i utrzymanie wydatków w innych segmentach na stałym poziomie, bez ich zwiększania.¹¹ Ustalając poziom podniesienia o 30% wzięto po uwagę fakt, że potrzeby zdrowotne i rehabilitacyjne dzieci niepełnosprawnościami są wyższe niż potrzeby osób dorosłych z uwagi na istotną w okresie rozwoju i niejednokrotnie podejmowaną na odpłatnym, prywatnym rynku usług medycznych rehabilitację.

¹¹ Proponuje się utrzymanie wydatków na stałym poziomie także w tych pozycjach, w których potencjalnie można eksperymentować różne formy wsparcia gospodarstw domowych (np. dojazd dzieci do szkoły, wsparcie dla rehabilitacji i wypoczynku przy użyciu środków ze zbiorów publicznych lub dedykowanych odpisów od podatku dochodowego – tzw. 1% np. ze wskazaniem na konkretną organizację ogólnopolską lub lokalną w danej gminie). Działania takie bowiem – mimo iż są widoczne – nie mają charakteru powszechnego i systemowego.

Innymi słowy, dla rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym wydatki w standardzie WDR pozostają w przypadku wszystkich potrzeb za wyjątkiem ochrony zdrowia takie same (niezmienione) jak w pozostałych rodzinach, natomiast w kategorii zdrowie kwota wydatków na ochronę zdrowia zostaje podwyższona o 30%. Poniższa tabela prezentuje porównanie wydatków w różnych typach gospodarstw domowych, w tym gospodarstw domowych z dzieckiem niepełnosprawnym, w których wydatki na ochronę zdrowia zostały zwiększone.

Tabela 2. Porównanie wydatków WDR dla rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym oraz bez dziecka niepełnosprawnego (miesięcznie w zł, 2022 r.)

Typy gospodarstw domowych		2-osobowe	2-osobowe	4-osobowe	4-osobowe
Symbol gospodarstwa dom.		(M+K)/2+DD	(M+K)/2+DDN	M+K+DM+DD	M+K+DM+DDN
1	Żywność	452,14	452,14	421,50	421,50
2	Mieszkanie	286,55	286,55	246,74	246,74
	- eksploatacja	227,41	227,41	203,93	203,93
	- wyposażenie	59,13	59,13	42,81	42,81
3	Odzież i obuwie	49,34	49,34	49,34	49,34
4	Edukacja	51,91	51,91	51,55	51,55
5	Ochrona zdrowia	49,11	63,85	47,83	62,18
6	Transport i łączność	157,04	157,04	116,54	116,54
7	Kultura i rekreacja	73,87	73,87	52,01	52,01
8	Higiena osobista	37,15	37,15	43,54	43,54
9	WDR per capita	1 157,12	1 171,85	1 029,04	1 043,39
10	Łącznie WDR	2 314,24	2 343,71	4 116,16	4 173,55

Źródło: IPiSS

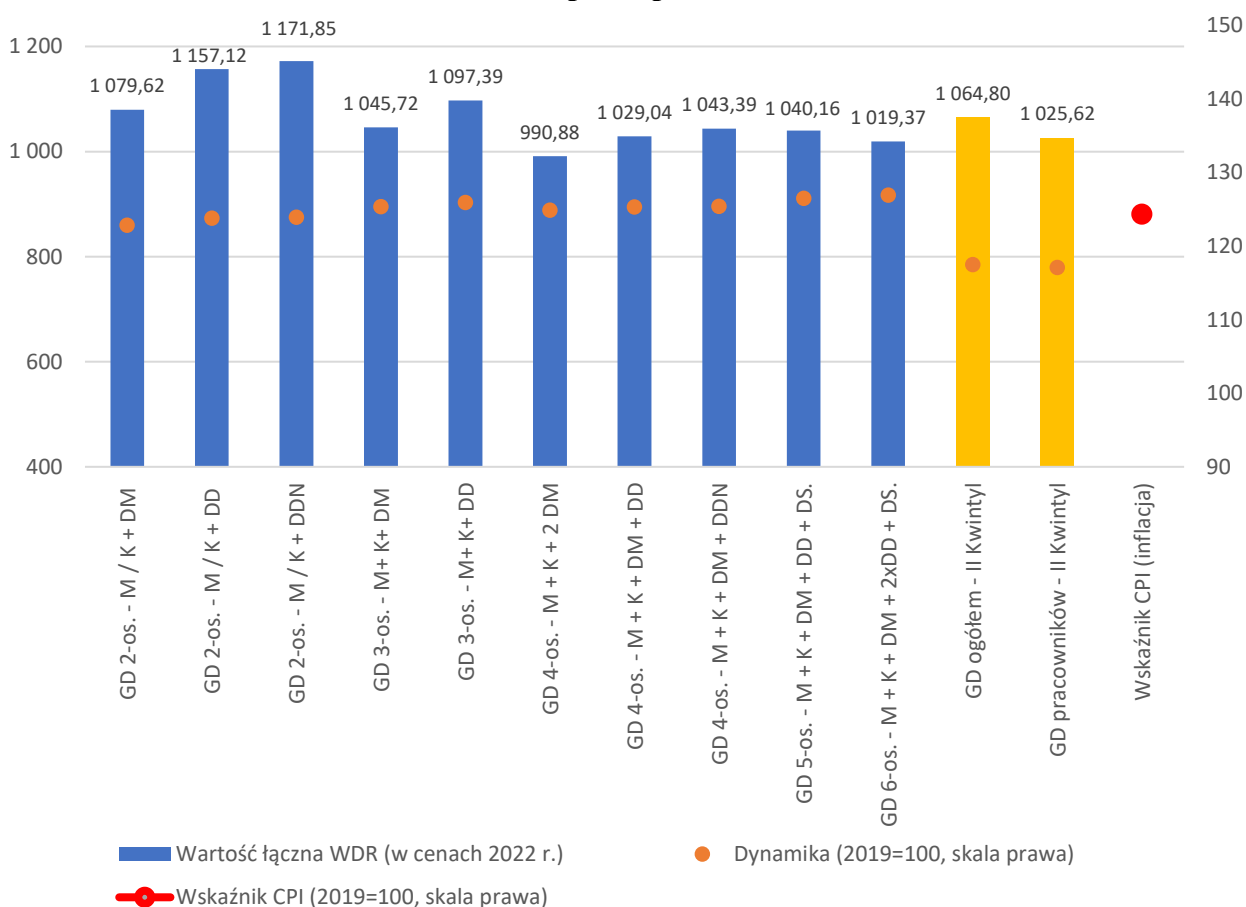
W efekcie, łączna wartość koszyka WDR dla samotnych rodziców z dzieckiem z niepełnosprawnością jest wyższa o 29,47 zł od całkowitych wydatków w gospodarstwie samotnych rodziców z dzieckiem bez niepełnosprawności. Na osobę w gospodarstwie daje to 14,75 zł więcej. W przypadku gospodarstw 4-osobowych różnica w łącznych wydatkach WDR dla rodzin z dzieckiem z niepełnosprawnością wynosi miesięcznie 57,39 zł na gospodarstwo (14,35 zł na osobę).

9. Podsumowanie

Próg WDR w cenach z 2022 r.

W gospodarstwach samotnych rodziców z dzieckiem młodszym łączna wartość WDR w cenach 2022 r. wyniosła 1 079,62 zł na osobę, natomiast z dzieckiem dorastającym było to 1 166,50 zł (oraz 1181,23 zł z dzieckiem z niepełnosprawnością). W gospodarstwie złożonym z dwojga dorosłych z dzieckiem dorastającym wartość progu WDR wyniosła 1 103,64 zł. W gospodarstwach z dwójką dzieci na utrzymaniu, wartość progu zależy od wieku dzieci. W przypadku dwójki dzieci młodszych wartość WDR wyniosła 990,88 zł (była to jednocześnie wartość najniższa z analizowanych typów rodzin). W przypadku rodziców z dzieckiem młodszym oraz dorastającym wartość WDR osiągnęła 1 033,73 zł. W gospodarstwach z trójką i czwórką dzieci wartość WDR wyniosła 1 047,66 zł oraz 1 028,76 zł. Wspomniane wartości Wsparcia Dochodowego Rodzin przedstawiono na wykresie 15. Przedstawiono na nim także dynamikę WDR na tle inflacji i dynamiki wydatków rodzin niezamożnych. Szczegółowe wartości koszyków są zawarte w Tabelach w Aneksie.

Wykres 15. Wartość i dynamika WDR i wydatków gospodarstw z II kwintyla w 2022 r. (w zł, per capita)

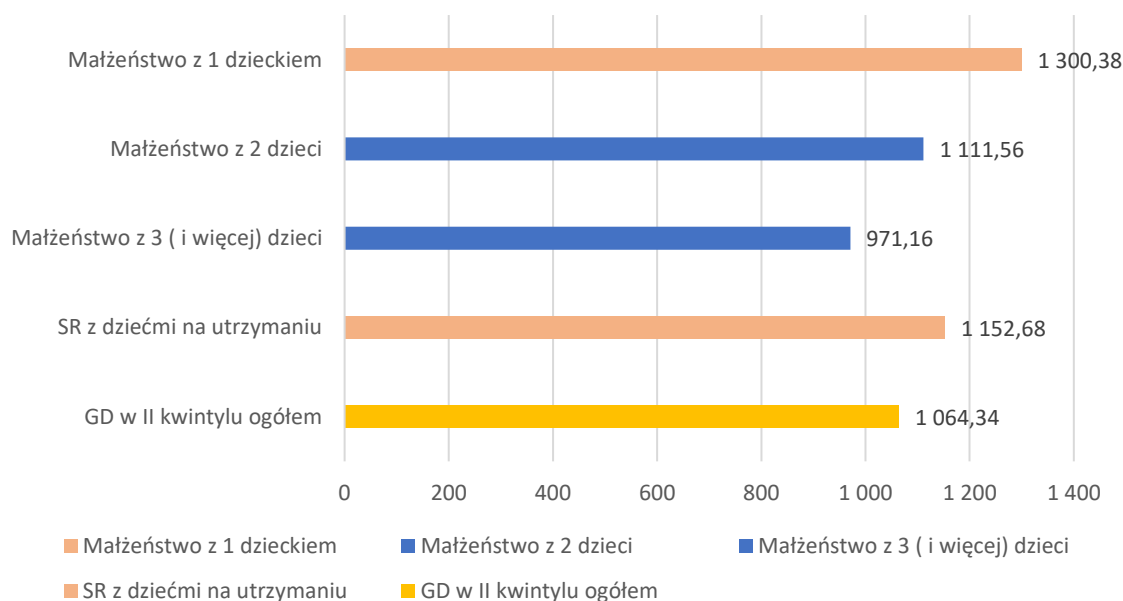

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BBGD.

Poziom wydatków gospodarstw domowych z II kwintyla jest najbardziej zbliżony do wartości WDR dla gospodarstwa rodziców z jednym dzieckiem młodszym, gospodarstwa rodziców z dwójką dzieci (w tym z dzieckiem z niepełnosprawnością) a także rodzin z trójką oraz z czwórką dzieci. W gospodarstwach samotnych rodziców z dziećmi progi WDR są na wyższym poziomie (por. wykres 15). W pozostałych przypadkach zwłaszcza w rodzinach z większą ilością dzieci, wartości WDR na osobę są niższe i bardziej zbliżone do wydatków gospodarstw pracowniczych z II kwintyla

Tendencje te są zbieżne z relacjami obserwowanymi w rzeczywistości. Wydatki bieżące w gospodarstwach z II kwintyla w rodzinach samotnych rodziców z dziećmi na utrzymaniu były wyższe od wartości przeciętnych (por. Wykres 16). Podobnie rzecz miała się z wydatkami gospodarstw z jednym dzieckiem. Wydatki dla rodziców z dwójką były zbliżone do poziomu przeciętnego (gospodarstw ogółem w II kwintylu). Natomiast wydatki rodzin z trójką lub więcej dzieci na utrzymaniu były na niższym poziomie.

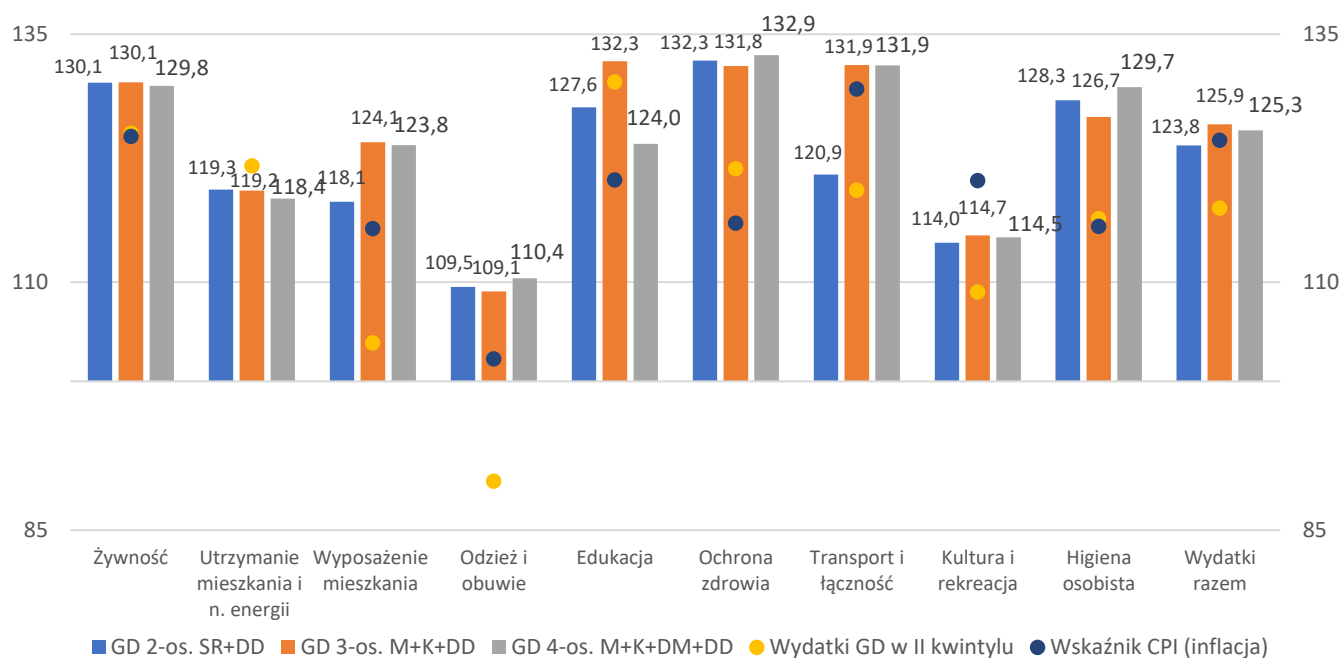
Wykres 16. Wydatki bieżące w gospodarstwach z II kwintyla w przekroju wybranych typów biologicznych w 2022 r. (w zł, per capita)

Źródło: obliczenia własne.

W porównaniu z badaniem sprzed trzech lat, nowe wartości Wsparcia Dochodowego Rodzin w cenach z 2022 r. rosną od 22,8% w przypadku samotnego rodzica z dzieckiem młodszym do 28,1% w rodzinach z czwórką dzieci. Wzrost następuje z jednej strony przy bardzo dużej inflacji (24,3%) oraz – z drugiej strony – przy umiarkowanym wzroście wydatków gospodarstw domowych z II kwintyla (17,5% gospodarstwa domowe ogółem).

Wykres 17. Dynamika wartości WDR w gospodarstwach domowych od 2 do 4 osób na tle dynamiki rzeczywistych wydatków z II kwintyla oraz inflacji (lata 2019-2022, 2019=100)

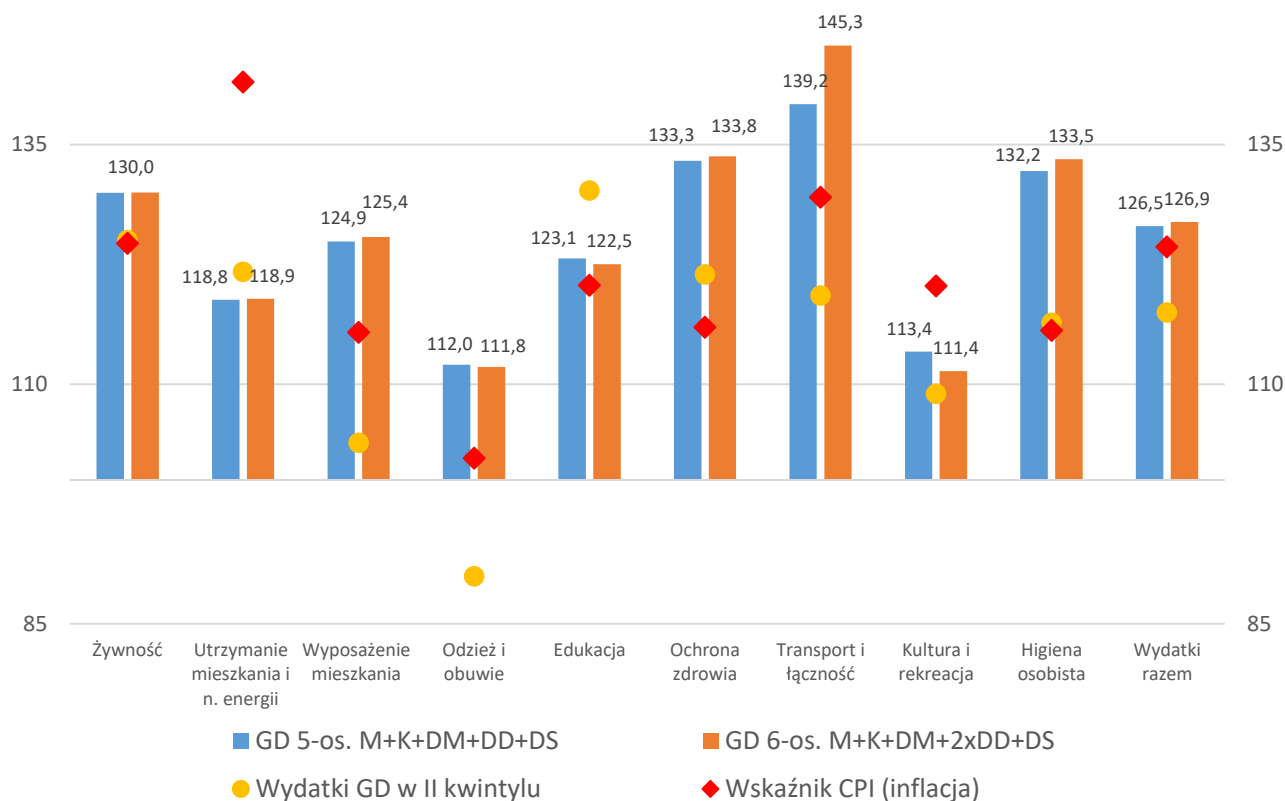

Źródło: obliczenia własne.

Analiza danych przedstawiona na dwóch poniższych wykresach (17 i 18) pokazuje, które z grup potrzeb najbardziej wpłynęły na wartości WDR. W największym stopniu przyczyniły się do tego wzrosty cen żywności, gdyż ta grupa potrzeb ma największy udział w koszykach WDR (por. Tabela 2A oraz 2B w Aneksie). Wzrost modelowych wydatków na żywność był wyższy od wskaźnika inflacji od 4,7 do 5,4 punktów procentowych. Z kolei w przypadku kosztów użytkowania mieszkania (drugiej składowej pod względem udziału w koszykach WDR) dynamika wyniosła od 18,4% do 19,3% przy porównywalnym wzroście tych wydatków w gospodarstwach z II kwintyla, ale przy dużo wyższym wskaźniku CPI (por. wykres 17).

W dużym stopniu wzrosły koszty związane z transportem i łącznością. Przy stosunkowo wysokim wskaźniku CPI (dla transportu 29,5%), modelowe potrzeby przy zrewidowanym koszyku rosły szybciej szczególnie w rodzinach z dzieckiem dorastającym i starszym. Widać to na przykładzie gospodarstwa 3-osobowego (wykres 17) oraz rodzin z 3 czy 4 dzieci, (wykres 18). Oszacowane wartości rosły również nieco szybciej niż inflacja w przypadku odzieży i obuwia, wyposażenia mieszkania, edukacji, ochrony zdrowia oraz higieny osobistej.

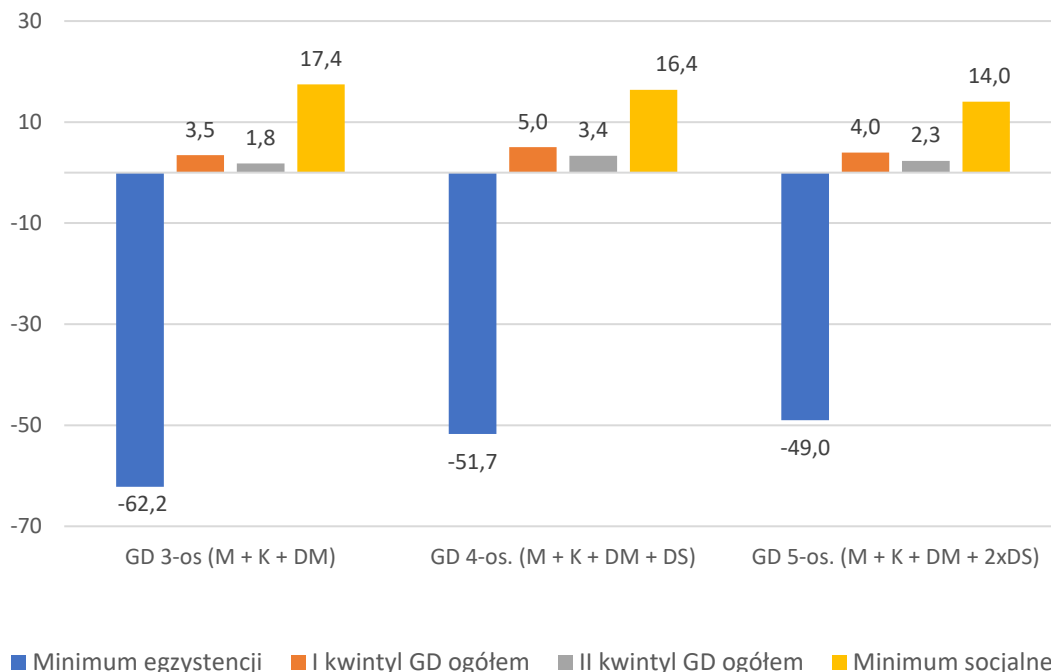
Wykres 18. Dynamika koszyków WDR w gospodarstwach 5- i 6 osobowych na tle dynamiki rzeczywistych wydatków z II kwintyla oraz inflacji (lata 2019-2022, 2019=100)

Nowe wartości WDR warto odnieść do innych kategorii – do linii ubóstwa (minimum egzystencji) oraz do miary niedostatku, jakim jest minimum socjalne. W 2022 r. minimum egzystencji jest niższe od WDR o 49,0% w przypadku rodziny 5-osobowej oraz aż o 62,2% dla rodziny z 1 dzieckiem. To dobra wiadomość z punktu widzenia wyprowadzania rodzin z dziećmi ze skrajnego ubóstwa.

Oszacowane wartości koszyków WDR do wydatków gospodarstw z II kwintyla są wyższe zaledwie o 1,8 p.p. w przypadku gospodarstwa rodziców z małym dzieckiem, a dla rodziny z dwójką dzieci na utrzymaniu o 3,4 p.p. Wartości minimum socjalnego są wyższe od poziomu WDR są wyższe od WDR od 14,0% do 17,4%.

Wykres 19. Minimum egzystencji, minimum socjalne oraz wydatki z I oraz II kwintyla w relacji do wartości WDR w wybranych typach gospodarstw w 2022 r. (WDR= 0,0 p. p.)

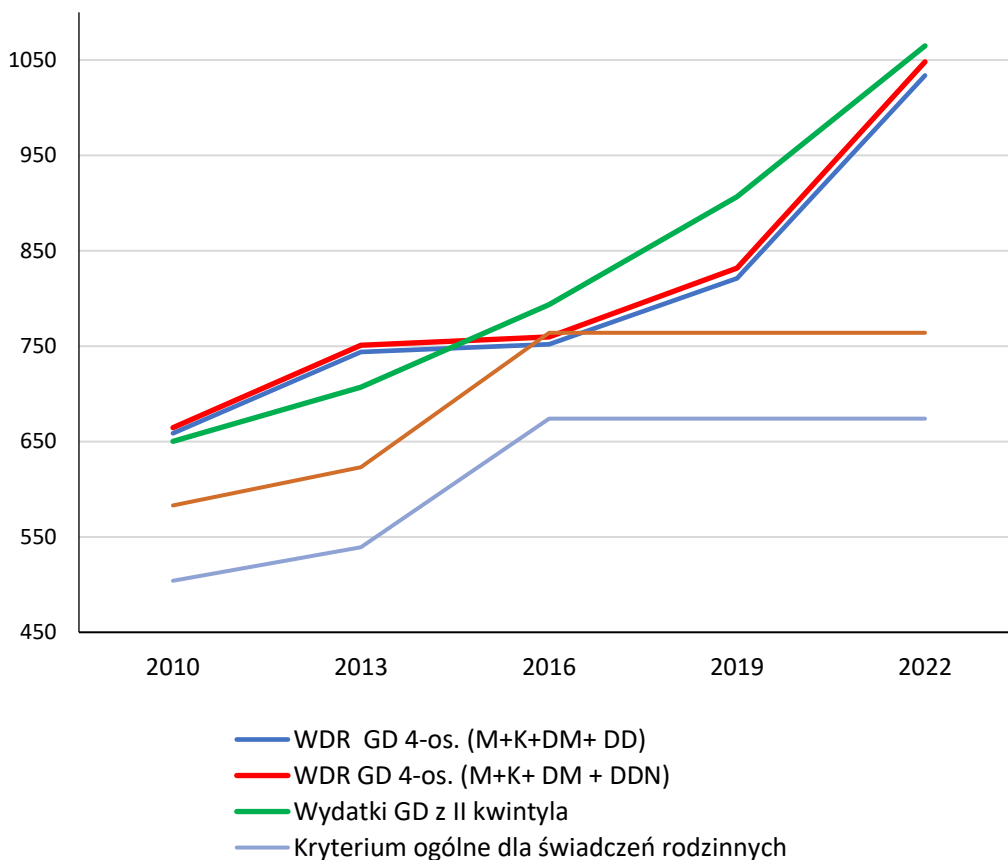
Źródło: Opracowanie własne.

W dotychczasowej analizie wartości oszacowanych progów WDR porównywano z rzeczywistymi wydatkami niezamożnych gospodarstw (z II kwintyla) oraz ze wskaźnikami inflacji. Zilustrujmy nowe wartości WDR z 2022 r. na tle poprzednich badań - w cenach za 2010, 2013, 2016 oraz 2019 r.). Dodatkowo porównując z podjętymi decyzjami co do stosowanego kryterium dostępu do świadczeń rodzinnych.

W 2010 r. dla rodziny z dwójką dzieci wartość kryterium dochodowego dla tych świadczeń była niższa od poziomu wydatków gospodarstw z II kwintyla o prawie 147 zł (czyli o 22,5% wysokości wydatków z II kwintyla). Dla tej samej rodziny, w której mamy dziecko z niepełnosprawnościami dystans był niższy i wynosił 67 zł (12,5% wydatków z II kwintyla). W latach 2013 – 2022 mieliśmy do czynienia z wysokim wzrostem wydatków gospodarstw niezamożnych (por. wykres 18).

Do 2013 r. wyniki badań nad progami WDR nie przekładały się na nowe decyzje w zakresie dostępu do świadczeń rodzinnych. Dystans między wartościami WDR a faktyczną granicą dostępu do świadczeń zmniejszył się pod koniec 2015 r. (nowy próg to 674 zł). Jednak od 2016 r. kryteria dochodowe nie były zmieniane, wskutek tego „rozdziew” między wartościami WDR a faktyczną granicą dostępu do świadczeń rodzinnych znacząco wzrosła. W 2016 r. dla 4-osobowej rodziny bez dziecka z niepełnosprawnością różnica między progiem WDR a wartością granicy dochodowej wyniosła blisko 78 zł (w przypadku dziecka z niepełnosprawnością tej różnicy nie było). W 2022 roku różnica ta jest bardzo duża – wynosi ona odpowiednio 360 zł na osobę (oraz 284 zł w rodzinie z dzieckiem z niepełnosprawnością).

Wykres 20. Wartość WDR i wydatki gospodarstw z II kwintyla na tle kryterium dochodowego dla świadczeń rodzinnych w latach 2010 – 2022 (w zł, per capita)

Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowując, rekomendujemy przyjęcie wyżej przedstawionych wskaźników WDR jako uzasadnioną merytorycznie podstawę do przyjęcia wyższych wartości granic dochodowych dla świadczeń rodzinnych i innych.

Wstępne szacunki progów WDR w cenach z 2023 r.

Mając na względzie fakt, że prezentowane w tej analizie wartości progów Wsparcia Dochodowego Rodzin obejmują swoim zakresem lata 2019-2022, po którym inflacja nadal utrzymywała się na stosunkowo wysokim poziomie, podjęto dodatkowy wysiłek oszacowania ich wartości w cenach 2023 r. Nie byłoby to możliwe bez dostępu do danych cenowych zamówionych w Głównym Urzędzie Statystycznym. Dzięki temu dysponujemy bardziej aktualnymi danymi o wartościach progów WDR.

Mogą one posłużyć w decyzjach dotyczących wysokości kryterium dochodowego do świadczeń rodzinnych oraz do wyznaczania wartości niektórych z nich. Zdajemy sobie sprawę z tego, że bez uwzględnienia sytuacji z 2023 r. już na początku nowego okresu (od 2024 r.) wartości te mogą okazać się trudne do przyjęcia w dialogu społecznym.

Oszacowane w cenach z 2023 r. wartości Wsparcia Dochodowego Rodzin dla gospodarstw samotnych rodziców wynoszą: 1 213,27 zł dla samotnego rodzica z młodszym dzieckiem oraz 1 296,53 zł z dzieckiem dorastającym (dla dziecka z niepełnosprawnością to kwota 1 313,28 zł). W gospodarstwie rodziców z jednym dzieckiem na utrzymaniu wartość progu WDR na osobę kształtuje się od 1 175,99 zł (z dzieckiem młodszym) do 1 231,50 zł (rodzice z dzieckiem dorastającym). Dla rodziny z dwójką małych dzieci wartość WDR wyniosła 1 116,59 zł, natomiast w rodzinie z jednym dzieckiem młodszym i jednym dorastającym było to 1 157,24 zł (oraz 1 157,24 zł w rodzinie z dzieckiem niepełnosprawnym). W analizowanym gospodarstwie z trójką dzieci wartość Wsparcia Dochodowego Rodzin w cenach z 2023 r. wyniosła 1 169,86 zł, a dla rodziny z czwórką dzieci jest to kwota 1 145,68 zł na osobę. Wartości w przekroju grup potrzeb przedstawione są w Aneksie w Tabeli 4A. Struktura WDR w cenach z 2023 r. podana jest w Tabeli 4B.

Wartość koszyków WDR w stosunku do wartości z 2022 r. wzrosła przeciętnie o 11,6% w gospodarstwach samotnych rodziców z jednym dzieckiem, o 12% w gospodarstwach rodziców z jednym dzieckiem, o 12,2% w gospodarstwach rodziców z dwójką dzieci. Wartości WDR dla rodzin z trójką i czwórką dzieci wzrosły odpowiednio o 11,7% oraz o 11,4%. Dane o dynamice WDR z 2023 r. w relacji do wartości WDR za 2022 r. zamieszczono w Tabelach 4C w Aneksie.

Literatura

- ASCS (2023). Rynek odzieżowy w Polsce. Arvato Supply Chain Solutions, dostępny na www.arvato.com
- Broda-Wysocki P., Kurowski P. (2017) Ubóstwo mieszkaniowe: oblicza, trendy, wyzwania, Polityka Społeczna, nr 2/2017.
- CBOS (2023) Aktywności i doświadczenia Polaków w 2022 r. Komunikat z badań. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2023/K_018_23.PDF
- Deniszczuk L., Kurowski P., Styrc M. (2007) Progi minimalnej konsumpcji gospodarstw domowych. Rodzaje, oszacowania i zastosowanie w polityce społecznej. Opracowania PBZ. IPiSS. Warszawa.
- Federacja Polskich Banków Żywności (2023) Niedożywienie i głód w Polsce. Raport Banków Żywności. Red. dr Marta Czapnik-Jurak. Warszawa 2023
- GUS (2024) Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych w grudniu 2023 r., Informacje Sygnalne, 15.01.2024 r. GUS Dostęp na: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/wskazniki-cen/wskazniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-w-grudniu-2023-roku,2,146.html>
- GUS (2023a). Budżety gospodarstw domowych w 2022 r., Analizy statystyczne, GUS wrzesień 2023, Warszawa.
- GUS (2023b) Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2023 r. Analizy Statystyczne, Warszawa- Szczecin.
- GUS (2023c) Warunki mieszkaniowe w Polsce w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, Spisy powszechne, Warszawa-Lublin 2023.
- GUS (2023d) Edukacja w roku szkolnym 2022/2023 (wyniki wstępne. Informacje sygnalne, Warszawa
- GUS (2023e) Wydatki na ochronę zdrowia w latach 2020-2022. Informacje sygnalne, Warszawa
- GUS (2020b) Społeczeństwo informacyjne w 2020 r., Analizy Statystyczne, Warszawa-Szczecin.
- GUS (2018a) Gospodarka mieszkaniowa w latach 2013-2017, Analizy Statystyczne, Warszawa- Lublin.
- GUS (2018b), Ochrona zdrowia w gospodarstwach domowych w 2017 r., Warszawa.
- Inquiry (2023) Zakupy spożywcze Polaków: najważniejsze trendy. Inquiry, grudzień 2023.
- IGE-Gemius Polska (2020), E-commerce w Polsce 2020, Gemius dla e-Commerce Polska,
- IPiSS (2021) Badanie wysokości i struktury progu Wsparcia Dochodowego Rodzin. Raport z eksperckiej weryfikacji i szacowania wartości koszykowych w cenach z 2019 r. Red. Kurowski P. IPiSS. Kwiecień, Warszawa. Dostępny na www.ipiss.com.pl
- IPiSS (2018) Wartość i struktura Wsparcia Dochodowego Rodzin według informacji cenowych dla 2016 r.). Red. Kurowski P. IPiSS. Luty, Warszawa. Dostępny na www.ipiss.com.pl
- IPiSS (2015) Wysokość i struktura Wsparcia Dochodowego Rodzin. Raport Weryfikacyjny. Red. Broda-Wysocki P. IPiSS. Styczeń, Warszawa. Dostępny na www.ipiss.com.pl

IPiSS (2002) Kryteria dochodowe uprawniające do świadczeń rodzinnych, Red. Golinowska S. Raport IPiSS. Maj, Warszawa.

Karasek J., Palmowska M. (2019), Rynek mody w Polsce. Wyzwania, listopad, KPMG.

Maciejewski G. (2016), Preferencje konsumentów dotyczące wyboru miejsc zakupu towarów i usług konsumpcyjnych, Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Nr 302.

Mazurek A. (2019), Dostępność teatrów publicznych dla osób z niepełnosprawnościami, w: „CZŁOWIEK – NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ – SPOŁECZEŃSTWO” CNS nr 1(43) 2019, 59–72.

NIK (2019), Informacja o wynikach kontroli. Zapewnienie przez gminy opieki przedszkolnej, Warszawa, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,20496,vp,23123.pdf>

Rzecznik Praw Pacjenta (2020), Problemy pacjentów w obliczu epidemii choroby COVID-19. Raport opracowany na podstawie sygnałów kierowanych do Rzecznika Praw Pacjenta za okres od stycznia do września 2020, Warszawa.

Szlachetna Paczka (2023) Raport o biedzie. Na co nas nie stać. Red. Sz. Żyśko. Kraków.

Weiss M. (2017), Polacy najczęściej kupują zdrową żywność w hiper i supermarketach, <https://handelextra.pl/artykuly/199709,polacy-najczesciej-kupuja-zdrowa-zywnosc-w-hiper-i-supermarketach> [Dostęp 0.04.2020].

Lasota, D.; Mirowska-Guzel, D.; Goniewicz, M. (2022), The Over-the-Counter Medicines Market in Poland. Int. J. Environ. Res. Public Health 2022, 19, 17022. <https://doi.org/10.3390/ijerph192417022>

PARP (2022) Branżowy Bilans Kapitału Ludzkiego – branża przemysł mody i innowacyjnych tekstyliów. Raport podsumowujący I edycję badań realizowanych w latach 2020–2021. IBC GROUP Central Europe Holding S.A., Warszawa.

Aneks Tabelaryczny

Tabela 1 A. Wartość koszyka WDR w wybranych typach gospodarstw (w cenach z 2022 r.) – miesięcznie w zł, na 1 osobę w gospodarstwie

Typ gospodarstwa	(M+K)/2+DM	(M+K)/2+DD	(M+K)/2+DDN	M+K+DM	M+K+DD	Gospodarstwa ogółem	Gospodarstwa pracownicze
Liczba osób	2	2	2	3	3	Wydatki z II kwintyla	Wydatki z II kwintyla
1. Żywność	390,86	452,14	452,14	415,52	456,37	340,66	322,01
2. Mieszkanie	286,55	286,55	286,55	256,09	256,09	264,34	244,42
a) eksploatacja	227,41	227,41	227,41	208,24	208,24	215,48	197,45
b) wyposażenie	59,13	59,13	59,13	47,85	47,85	48,85	46,98
3. Odzież i obuwie	50,54	49,34	49,34	48,09	47,29	39,05	41,77
4. Edukacja	51,18	51,91	51,91	43,64	44,13	10,40	12,31
5. Ochrona zdrowia	49,11	49,11	63,85	48,27	48,27	52,22	42,94
6. Transport i łączność	135,57	157,04	157,04	131,92	146,23	144,76	153,85
7. Kultura i rekreacja	64,98	73,87	73,87	56,46	62,39	51,80	52,62
8. Higiena osobista	50,84	37,15	37,15	45,74	36,61	33,18	34,10
9. Inne wydatki	-	-	-	-	-	128,39	121,59
10. Łącznie WDR	1 079,62	1 157,12	1 171,85	1 045,72	1 097,39	1 064,80	1 025,62

Źródło: IPiSS.

Tabela 1 B. Wartość WDR w wybranych typach gospodarstw (w cenach z 2022 r.) – miesięcznie w zł, na 1 osobę w gospodarstwie (cd.)

Typ gospodarstwa	M+K+ 2xDM	M+K + DM+DD	M+K + DM+DDN	M+K+DM+DD +DS	M+K+DM+2xD D+DS	Gospodarstwa ogółem	Gospodarstwa pracownicze
Liczba osób	4	4	4	5	6	Wydatki z II kwintyla	Wydatki z II kwintyla
1. Żywność	390,86	421,50	421,50	435,35	436,03	340,66	322,01
2. Mieszkanie	246,74	246,74	246,74	235,49	223,45	264,34	244,42
a) eksploatacja	203,93	203,93	203,93	193,91	185,36	215,48	197,45
b) wyposażenie	42,81	42,81	42,81	41,58	38,09	48,85	46,98
3. Odzież i obuwie	50,54	49,34	49,34	51,07	51,81	39,05	41,77
4. Edukacja	51,18	51,55	51,55	58,50	61,29	10,40	12,31
5. Ochrona zdrowia	47,83	47,83	62,18	47,23	47,18	52,22	42,94
6. Transport i łączność	105,80	116,54	116,54	118,82	110,75	144,76	153,85
7. Kultura i rekreacja	47,56	52,01	52,01	48,41	47,03	51,80	52,62
8. Higiena osobista	50,38	43,54	43,54	45,29	41,83	33,18	34,10
9. Inne wydatki	-	-	-	-	-	128,39	121,59
10. Łącznie WDR	990,88	1 029,04	1 043,39	1 040,16	1 019,37	1 064,80	1 025,62

Źródło: IPiSS.

Tabela 2 A. Struktura Wsparcia Dochodowego Rodzin oraz wydatków gospodarstw z II kwintyla w 2022 r. (w proc.)

Typ gospodarstwa	(M+K)/2+DM	(M+K)/2+DD	(M+K)/2+DDN	M+K+DM	M+K+DD	Gospodarstwa ogółem	Gospodarstwa pracownicze
Liczba osób	2	2	2	3	3	Wydatki z II kwintyla	Wydatki z II kwintyla
1. Żywność	36,2	39,1	38,6	39,7	41,6	32,0	31,4
2. Mieszkanie	26,5	24,8	24,5	24,5	23,3	24,8	23,8
a) eksploatacja	21,1	19,7	19,4	19,9	19,0	20,2	19,3
b) wyposażenie	5,5	5,1	5,0	4,6	4,4	4,6	4,6
3. Odzież i obuwie	4,7	4,3	4,2	4,6	4,3	3,7	4,1
4. Edukacja	4,7	4,5	4,4	4,2	4,0	1,0	1,2
5. Ochrona zdrowia	4,5	4,2	5,4	4,6	4,4	4,9	4,2
6. Transport i łączność	12,6	13,6	13,4	12,6	13,3	13,6	15,0
7. Kultura i rekreacja	6,0	6,4	6,3	5,4	5,7	4,9	5,1
8. Higiena osobista	4,7	3,2	3,2	4,4	3,3	3,1	3,3
9. Inne wydatki	-	-	-	-	-	12,1	11,9
10. Łącznie WDR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: IPiSS.

Tabela 2 B. Struktura Wsparcia Dochodowego Rodzin oraz wydatków gospodarstw z II kwintyla w 2022 r. (w proc.) (cd.)

Typ gospodarstwa	M+K+ 2xDM	M+K + DM+DD	M+K + DM+DDN	M+K+DM+DD +DS	M+K+DM+2xD D+DS	Gospodarstwa ogółem	Gospodarstwa pracownicze
Liczba osób	4	4	4	5	6	Wydatki z II kwintyla	Wydatki z II kwintyla
1. Żywność	39,4	41,0	40,4	41,9	42,8	32,0	31,4
2. Mieszkanie	24,9	24,0	23,6	22,6	21,9	24,8	23,8
a) eksploatacja	20,6	19,8	19,5	18,6	18,2	20,2	19,3
b) wyposażenie	4,3	4,2	4,1	4,0	3,7	4,6	4,6
3. Odzież i obuwie	5,1	4,8	4,7	4,9	5,1	3,7	4,1
4. Edukacja	5,2	5,0	4,9	5,6	6,0	1,0	1,2
5. Ochrona zdrowia	4,8	4,6	6,0	4,5	4,6	4,9	4,2
6. Transport i łączność	10,7	11,3	11,2	11,4	10,9	13,6	15,0
7. Kultura i rekreacja	4,8	5,1	5,0	4,7	4,6	4,9	5,1
8. Higiena osobista	5,1	4,2	4,2	4,4	4,1	3,1	3,3
9. Inne wydatki	-	-	-	-	-	12,1	11,9
10. Łącznie WDR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: IPiSS.

Tablica 2 C. Dynamika Wsparcia Dochodowego Rodzin w cenach z 2022 r. (2019 r.=100)

Typ gospodarstwa	(M+K)/2+ DM	(M+K)/2+ DD	(M+K)/2+ DDN	M+K+DM	M+K+DD	M+K+ 2xDM	M+K + DM+DD	M+K + DM+DDN	M+K+DM +DD+DS	M+K+DM +2xDD+D S	Wskaźnik CPI (2019=100)
Liczba osób	2	2	2	3	3	4	4	4	5	6	
1. Żywność	129,4	130,1	130,1	129,7	130,1	129,4	129,8	129,8	130,0	130,0	124,7
2. Mieszkanie											
a) eksploatacja	119,3	119,3	119,3	119,2	119,2	118,4	118,4	118,4	118,8	118,9	141,5
b) wyposażenie	118,1	118,1	118,1	124,1	124,1	123,8	123,8	123,8	124,9	125,4	115,4
3. Odzież i obuwie	113,9	109,5	109,5	112,1	109,1	113,9	110,4	110,4	112,0	111,8	102,3
4. Edukacja	120,4	127,6	127,6	126,2	132,3	120,4	124,0	124,0	123,1	122,5	120,3
5. Ochrona zdrowia	132,3	132,3	132,3	131,8	131,8	132,9	132,9	132,9	133,3	133,8	115,9
6. Transport i łączność	114,7	120,9	120,9	128,0	131,9	128,2	131,9	131,9	139,2	145,3	129,5
7. Kultura i rekreacja	118,7	114,0	114,0	118,4	114,7	117,8	114,5	114,5	113,4	111,4	120,3
8. Higiena osobista	128,9	128,3	128,3	127,4	126,7	129,8	129,7	129,7	132,2	133,5	115,6
10. Łącznie WDR	122,8	123,8	123,9	125,3	125,9	124,9	125,3	125,4	126,5	126,9	124,3

Źródło: IPiSS. Oznaczenia jak na s. 2.

Tabela 3. Wartości ME, MS oraz rzeczywistych wydatków gospodarstw w I i II kwintylu w odniesieniu do szacunków WDR w 2022 r.

Kategorie	Minimum egzystencji	I kwintyl gosp. domowych	II kwintyl gosp. domowych	Wartość koszyków WDR	Minimum socjalne
W złotych, miesięcznie, na osobę w gospodarstwie domowym					
GD 3-osobowe (M + K + DM)	644,69	1 083,47	1 064,80	1 045,72	1 266,54
GD 4-osobowe (M + K + DM + DS)	678,34	1 083,47	1 064,80	1 029,04	1 230,53
GD 5-osobowe (M+K+DM+DD+DS)	698,09	1 083,47	1 064,80	1 040,16	1 209,89
Odchylenie danych od oszacowanej wartości WDR (w p. proc, WDR =0,0)					
GD 3-osobowe (M + K + DS.)	-62,2	3,5	1,8	0,0	17,4
GD 4-osobowe (M + K + DM + DS)	-51,7	5,0	3,4	0,0	16,4
GD 5-osobowe (M+K+DM+DD+DS)	-49,0	4,0	2,3	0,0	14,0

Źródło: Dane IPiSS oraz GUS.

Tablica 4 A. Szacunki wartości Wsparcia Dochodowego Rodzin (w złotych, na 1 osobę, w cenach z 2023 r.)

Typ gospodarstwa	(M+K)/2+D M	(M+K)/2+D D	(M+K)/2+D DN	M+K+DM	M+K+DD	M+K+ 2xDM	M+K + DM+DD	M+K + DM+DDN	M+K+DM+ DD+DS	M+K+DM+ 2xDD+DS
Liczba osób	2	2	2	3	3	4	4	4	5	6
1. Żywność	439,74	508,31	508,31	467,85	513,56	439,74	474,03	474,03	489,82	490,28
2. Mieszkanie	334,84	334,84	334,84	299,97	299,97	289,46	289,46	289,46	276,36	262,10
a) eksploatacja	268,59	268,59	268,59	246,04	246,04	241,22	241,22	241,22	229,24	219,12
b) wyposażenie	66,25	66,25	66,25	53,93	53,93	48,25	48,25	48,25	47,12	42,99
3. Odzież i obuwie	55,66	53,69	53,69	53,07	51,76	55,66	53,69	53,69	55,95	56,54
4. Edukacja	57,32	58,66	58,66	49,32	50,22	57,32	57,99	57,99	65,72	68,76
5. Ochrona zdrowia	55,84	55,84	72,59	54,81	54,81	54,37	54,37	70,68	53,77	53,74
6. Transport i łączność	138,14	160,82	160,82	135,38	150,50	108,58	119,91	119,91	122,63	114,45
7. Kultura i rekreacja	72,83	81,72	81,72	63,10	69,03	53,14	57,58	57,58	53,19	51,45
8. Higiena osobista	58,89	42,65	42,65	52,49	41,66	58,33	50,21	50,21	52,43	48,37
10. Łącznie WDR	1 213,27	1 296,53	1 313,28	1 175,99	1 231,50	1 116,59	1 157,24	1 173,55	1 169,86	1 145,68

Źródło: IPiSS. Oznaczenia jak na s. 2.

Tablica 4 B. Struktura oszacowanego Wsparcia Dochodowego Rodzin w cenach z 2023 r.

Typ gospodarstwa	(M+K)/2+D M	(M+K)/2+D D	(M+K)/2+D DN	M+K+DM	M+K+DD	M+K+ 2xDM	M+K + DM+DD	M+K + DM+DDN	M+K+DM+ DD+DS	M+K+DM+ 2xDD+DS
Liczba osób	2	2	2	3	3	4	4	4	5	6
1. Żywność	36,2	39,2	38,7	39,8	41,7	39,4	41,0	40,4	41,9	42,8
2. Mieszkanie	27,6	25,8	25,5	25,5	24,4	25,9	25,0	24,7	23,6	22,9
a) eksploatacja	22,1	20,7	20,5	20,9	20,0	21,6	20,8	20,6	19,6	19,1
b) wyposażenie	5,5	5,1	5,0	4,6	4,4	4,3	4,2	4,1	4,0	3,8
3. Odzież i obuwie	4,6	4,1	4,1	4,5	4,2	5,0	4,6	4,6	4,8	4,9
4. Edukacja	4,7	4,5	4,5	4,2	4,1	5,1	5,0	4,9	5,6	6,0
5. Ochrona zdrowia	4,6	4,3	5,5	4,7	4,5	4,9	4,7	6,0	4,6	4,7
6. Transport i łączność	11,4	12,4	12,2	11,5	12,2	9,7	10,4	10,2	10,5	10,0
7. Kultura i rekreacja	6,0	6,3	6,2	5,4	5,6	4,8	5,0	4,9	4,5	4,5
8. Higiena osobista	4,9	3,3	3,2	4,5	3,4	5,2	4,3	4,3	4,5	4,2
10. Łącznie WDR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: IPiSS. Oznaczenia jak na s. 2.

Tablica 4 C. Dynamika oszacowanego Wsparcia Dochodowego Rodzin w cenach z 2023 r. (2022 r.=100)

Typ gospodarstwa	(M+K)/2+ DM	(M+K)/2+ DD	(M+K)/2+ DDN	M+K+DM	M+K+DD	M+K+ 2xDM	M+K + DM+DD	M+K + DM+DDN	M+K+DM +DD+DS	M+K+DM +2xDD+D S	Wskaźnik CPI (2022=100)
Liczba osób	2	2	2	3	3	4	4	4	5	6	
1. Żywność	112,5	112,4	112,4	112,6	112,5	112,5	112,5	112,5	112,5	112,4	115,1
2. Mieszkanie											
a) eksploatacja	118,1	118,1	118,1	118,2	118,2	118,3	118,3	118,3	118,2	118,2	114,3
b) wyposażenie	112,0	112,0	112,0	112,7	112,7	112,7	112,7	112,7	113,3	112,9	110,4
3. Odzież i obuwie	110,1	108,8	108,8	110,4	109,4	110,1	108,8	108,8	109,6	109,1	106,2
4. Edukacja	112,0	113,0	113,0	113,0	113,8	112,0	112,5	112,5	112,3	112,2	112,6
5. Ochrona zdrowia	113,7	113,7	113,7	113,5	113,5	113,7	113,7	113,7	113,8	113,9	108,4
6. Transport i łączność	101,9	96,6	96,6	102,6	98,7	102,6	98,9	98,9	97,1	95,3	100,1
7. Kultura i rekreacja	112,1	110,6	110,6	111,8	110,6	111,7	110,7	110,7	109,9	109,4	111,6
8. Higiena osobista	115,8	114,8	114,8	114,8	113,8	115,8	115,3	115,3	115,7	115,6	114,2
10. Łącznie WDR	112,4	111,1	111,2	112,5	111,6	112,7	111,9	112,0	111,7	111,4	111,1

Źródło: IPiSS. Oznaczenia jak na s. 2.